

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Linus Videgren
Jens Tufvesson

Lag om grupprättegång
ur ett aktörsperspektiv

Examensarbete
20 poäng

Handledare: professor Gunnar Bergholtz

Processrätt

VT 2003

Innehåll

FÖRORD	1
FÖRKORTNINGAR	2
1 INLEDNING	3
1.1 Introduktion	3
1.2 Syfte	3
1.3 Avgränsningar	4
1.4 Metod	4
1.5 Material	4
1.6 Disposition	5
2 ALLMÄNNA ÖVERVÄGANDEN	6
2.1 Kollektiva intressen	6
2.2 Access to justice	6
3 RÄTTSAKTÖRERNAS ROLL I CIVILPROCESSEN	8
3.1 Samspelet mellan materiell rätt och processrätt	8
3.2 Civilprocessen	8
3.3 Civilprocessens huvudaktörer	9
3.3.1 Käranden och svaranden	9
3.3.2 Ombudet	9
3.3.3 Domaren	10
3.4 Aktörerna i en grupprättegång	10
4 UTVECKLINGEN AV EN REPRESENTATIV TALEFORM I SVERIGE	12
4.1 Tidiga tankegångar kring en representativ processform	12
4.2 Framväxten av ett nytt rättsinstitut	13
4.2.1 Grupptalanutredningen	13
4.2.2 Förslag till införande av lag om grupprättegång	14
5 LAGENS INNEHÅLL	16

5.1	Former av grupptalan	16
5.2	Väckande av talan	17
5.3	Talerätt	17
5.4	Förutsättningar för prövning	18
5.4.1	Gemensamma eller likartade omständigheter	19
5.4.2	Individuella omständigheter	19
5.4.3	Bästa processformen	19
5.4.4	Lämpligt bestämd grupp	19
5.4.5	Kärandens lämplighet	20
5.5	Ansökan om stämning och grupprättegång	20
5.5.1	Yrkande	21
5.5.2	Grunder	21
5.5.3	Bevisning och rättsens behörighet	21
5.5.4	Särskilda uppgifter i ansökan	21
5.6	Särskilt angående ombud	22
6	GRUPPENS BESTÄMNING	23
6.1	Opt in respektive opt out	23
6.2	Den amerikanska modellen	23
6.3	Den svenska modellen	24
6.3.1	Grupptalansutredningen förslag	24
6.3.2	Kritiken mot opt out-systemet	25
6.3.2.1	Opt out-förfarandets förenlighet med artikel 6 i Europakonventionen	25
6.3.2.2	Passivitetsbindning i svensk rätt	26
6.3.3	Lagens utformning	27
6.4	En kombinationsmodell	28
6.5	Avslutande kommentarer	29
7	OMBUDSKRAV	31
7.1	Allmänt om advokatväsendet	31
7.2	Advokatmonopol och advokattvång	31
7.3	Ombudet i grupprättegången	32
7.4	Avslutande kommentarer	33
8	GRUPPANSPRÅK AV INTERNATIONELL KARAKTÄR	34
8.1	Risken för forum shopping	34
8.2	Representativa taleformer i andra EU-länder	35
8.2.1	England	35
8.2.2	Några andra europeiska länder	37

8.3	Svensk domsrätt	39
8.3.1	Konventionsgrundade fall	39
8.3.2	Domsrätt baserad på EG-rätt	40
8.3.3	De svenska forumreglerna	41
8.4	Avslutande kommentarer	42
9	RISKAVTAL	44
9.1	Olika avtalstyper	44
9.2	Allmänt om ombudets ersättning	44
9.3	Riskavtal och rättegångskostnader	45
9.4	Rättens godkännande av riskavtalet	46
9.5	Riskavtalets lämplighet	46
9.5.1	Klientintresset	47
9.5.2	Skäligt arvode	48
9.5.3	Förhållandet advokater emellan	50
9.5.4	Code of conduct for lawyers in the European Union	50
9.6	Riskavtalet ur ett access to justice-perspektiv	51
9.7	Avslutande kommentarer	52
10	RISKEN FÖR LEGAL UTPRESSNING	55
10.1	Legal blackmail-problematiken	55
10.2	Ett matematiskt exempel	56
10.3	Den svenska lagstiftarens syn på problemet	57
10.3.1	Utländska erfarenheter	57
10.3.2	Lagstiftningens spärrar mot illojal processföring	57
10.4	Risken för legal blackmail i Sverige	58
10.5	Spärrarna mot legal blackmail – en utvärdering	60
10.6	Avslutande kommentarer	61
11	AVSLUTNING	63
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	67
	Offentligt tryck	67
	Elektroniska källor	68
	Litteratur	68
	Artiklar	69

Förord

Inledningsvis vill vi betona att författandet av denna uppsats skett i största samförstånd och att vi står som solidariskt ansvariga för dess innehåll. Under uppsatsen framarbetande, särskilt det inledande skedet, har en viss uppdelning mellan författarna av praktiska skäl varit oundviklig. Den färdiga uppsatsen är dock att betrakta som en gemensam produkt.

Vi vill i detta sammanhang passa på att tacka vår handledare, professor Gunnar Bergholtz, dels för hans stöd under arbetets gång, dels för de många erfarenheter och lärorika anekdoter han delat med sig av under olika stadier av denna utbildning. Vi vill även tacka jur. kand. Jonas Aronson (Sveriges Advokatsamfund), som varit oss behjälplig angående frågor om advokatetik.

Lund i maj 2003

Jens Tufvesson

Linus Videgren

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslagen
AD	Arbetsdomstolen
All E.R.	All England Law Reports
ARN	Allmänna reklamationsnämnden
Bet.	Betänkande
BrB	Brottsbalken
C.A.	Court of Appeal
CCBE	Council of the Bars and Law Societies of the European Union
Ch.	Chancery Division
Dir.	Direktiv
Ds	Departementsserien
EES	Europeiska Ekonomiska Samarbetsområdet
EG	Europeiska Gemenskapen
EMRK	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
EU	Europeiska Unionen
GLO	Group Litigation Order
GrL	Lag om grupprättegång
JT	Juridisk tidskrift
KO	Konsumentombudsmannen
K.B.	King's Bench
MB	Miljöbalken
NEK	Nordisk Embetsmannskomit� for konsumentsp�rsm�l
NOU	Norges Offentlige Utredninger
Prop.	Proposition
Q.B.	Queen's Bench
RB	Rättegångsbalken
RF	Regeringsformen
SOU	Statens offentliga utredningar
SRGA	Vägledande regler om god advokatsed
SvJT	Svensk Juristtidning
TSA	Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund

1 Inledning

1.1 Introduktion

I dagens samhälle kan det uppstå situationer där flera personer kan rikta likartade krav mot någon annan. Det kan röra sig om felaktiga produkter eller tjänster, olyckshändelser eller miljöstörningar, det vill säga situationer där många människor drabbas på ett likartat sätt.

Att gå till domstol är för många människor främmande, då processföring kan upplevas som besvärlig, dyr och riskfylld. Det krävs kunskap om regelsystemet och ett stort mått av initiativkraft. Att ansöka om stämning framstår ofta som otänkbart i de fall som enbart rör småsummor, vilket i praktiken leder till att processer i sådana fall överhuvudtaget inte blir aktuella. För att människors rättigheter inte ska stanna på pappret krävs att det finns reella möjligheter att få igenom sin rätt. Det är i detta sammanhang som möjligheten att driva gruppanspråk får betydelse.

Grupptalan kan förenklat beskrivas som en representativ taleform, där en representant för en grupp som har likartade anspråk i domstol kan föra en talan, som blir bindande för hela gruppen. Detta sker utan hinder av att de som ingår i gruppen inte deltagit i rättegången som parter. Ett syfte med grupptalan är att göra det möjligt att i rättegång genomdriva skyldigheter som den materiella lagstiftningen på olika områden föreskriver, men där varje persons anspråk är för litet för att motivera en rättegång. Ett annat syfte är att tillhandahålla en effektiv rättegångsform för olika typer av massanspråk som i annat fall skulle ge upphov till en mängd olika processer.

1.2 Syfte

Denna uppsats har som syfte att behandla de konsekvenser den nya lagen om grupprättegång medför på det processrättsliga planet. Hur förhåller sig lagens regler till sedvanlig processrätt och då särskilt tvistemålsregleringen i RB? Det är i sammanhanget påkallat att redogöra för vissa rättsliga aspekter av mer övergripande karaktär samt undersöka i vilken utsträckning den nya lagen påverkar dessa. Vi avser att genomföra en analys som åskådliggör hur lagen påverkar de olika rättsliga aktörernas ställning och agerande i processen. I anledning därav ämnar vi identifiera de problem som kan komma att uppstå för dessa och att belysa de aspekter av lagen som innebär avvikelser från tidigare förhållanden. Betoningen ligger på de aspekter som enligt vår mening är de mest relevanta.

1.3 Avgränsningar

Vi avser inte att genomföra någon fullständig genomgång av lagen. Således utelämnas, eller berörs endast översiktligt, vissa delar i den mån vi funnit dem vara av större eller mindre intresse. Genomgången av gällande rätt i andra länder är begränsad till vissa aspekter som vi funnit relevanta.

En del av de problem som kan identifieras är mer av politisk än av juridisk natur. De olika intressenter som antingen förespråkar möjligheten till grupptalan eller som motverkar den torde i viss utsträckning basera sin ståndpunkt på olika politiska synsätt. Vi har som målsättning att i möjligaste mån förhålla oss politiskt neutrala och utelämnar därför resonemang av sådan karaktär. Detta innebär till exempel att lagens påverkan på den allmänna investeringsviljan i Sverige inte kommer att beröras. Vi kommer inte heller att särskilt behandla frågan om behovet av den nya taleformen. Då institutet grupptalan nu utgör en del av gällande rätt anser vi att denna fråga inte är lika relevant som tidigare.

Från den 1 januari 2003 gäller särskilda bestämmelser om grupprättegång i miljömål. Dessa bestämmelser i miljöbalken behandlas inte i uppsatsen.

1.4 Metod

Arbetet bygger på sedvanlig juridisk metod, innefattande studier av lagtext, förarbeten, rättspraxis och doktrin. För att belysa vissa aspekter har vi i några delar av uppsatsen använt oss av en komparativ metod. Vi har i arbetet utgått från ett aktörsperspektiv. I linje med uppsatsens syfte har vår analys således fokuserats på de olika aktörerna och hur deras positioner och ageranden påverkas av den nya lagstiftningen.

1.5 Material

Då grupptalan är ett nytt institut i svensk rätt finns enbart ett begränsat utbud av litteratur på området. Av denna anledning har såväl svenskt som utländskt material använts. Det mest omfattande verket för svenskt vidkommande är Per Henrik Lindbloms bok *Grupptalan – Det anglo-amerikanska class actioninstitutet ur svenskt perspektiv*. Boken, som innehåller många intressanta och i detta sammanhang relevanta resonemang, är dock skriven utifrån förhållandena vid slutet av 1980-talet. Författaren kom även att medverka vid utarbetandet av betänkandet *Grupprättegång*, SOU 1994:151. Utredningen innehåller en grundlig genomgång av institutet grupptalan och utgör grunden för propositionen (prop. 2001/02:107) till den nya lagen. Bland det utländska material som använts kan särskilt nämnas *Multi-Party Actions*, skriven av Christopher Hodges. Denna bok innehåller en aktuell genomgång av gällande rätt på området i ett antal länder.

1.6 Disposition

Föreliggande uppsats består av tre delar. Den första delen är av deskriptiv karaktär. Den andra delen är problemfokuserad och i den sista delen summeras slutsatserna av den gjorda framställningen. I anslutning till varje kapitelrubrik finns en kursiverad ingress. Avsikten med denna är att belysa huvuddragen i det kommande kapitlet samt att uppmärksamma läsaren på de i sammanhanget relevanta frågorna.

Del I

Uppsatsen inleds i det andra kapitlet med en redogörelse av de intressen och grundläggande rättsprinciper som utgör den teoretiska basen för grupptalaninstitutet. Därefter följer en genomgång av de rättsliga aktörernas roll i civilprocessen. I kapitel fyra skildras lagens historiska utveckling. Kapitel fem innehåller en översiktlig, pragmatisk genomgång av de i sammanhanget mest relevanta bestämmelserna.

Del II

I kapitel sex till och med kapitel tio identifieras samt analyseras olika problem som kan tänkas påverka de rättsliga aktörernas ställning och beteende. Då dessa kapitel behandlar problem av skiftande karaktär intar de en relativt självständig ställning i förhållande till varandra. Kapitel sex behandlar frågan om bestämningen av gruppen. Därefter följer i kapitel sju en analys av lagens regel om ombudstvång. Kapitel åtta innehåller en diskussion om vissa aspekter rörande gruppanspråk med internationell anknytning. I kapitel nio utreds möjliga konsekvenser av införandet av så kallade riskavtal. I kapitel tio behandlas slutligen ett fenomen som i den amerikanska doktrinen går under beteckningen legal blackmail.

Del III

Uppsatsens sista kapitel består av en avslutning, i vilken slutsatserna presenteras utifrån det aktörsperspektiv som utgör uppsatsens grund.

2 Allmänna överväganden

Detta kapitel är avsett att ge en allmän överblick över de intressen och principer som lagen baseras på och därigenom ge en teoretisk bas för den kommande framställningen.

2.1 Kollektiva intressen

En väsentlig skillnad mot äldre tider är att det idag i större utsträckning än tidigare kan identifieras intressen av kollektiv karaktär. Dessa intressen, såsom behovet av god hälsa, bra utbildning och respekt för personlig integritet, ligger nära vad som skulle kunna kallas mänskliga rättigheter. Tidigare har tvister främst föranletts av kontraktuella rättigheter och skyldigheter knutna till en viss person. Tvister som har sin upprinnelse i gemensamma intressen är i flertalet fall mer lämpade att driva i kollektiva processer, då den traditionella individuella processen inte är fullt ut anpassad till vad Lindblom kallar den ”den nya egendomen”.¹ Vilka anspråk som förekommer och hur väl rättssystemet är anpassat till att möta och tillfredsställa behovet av skydd är något som är föremål för kontinuerlig diskussion. Möjligheten att föra grupptalan om kollektiva anspråk är ett exempel på vad denna diskussion lett till för Sveriges del.

2.2 Access to justice

Ett av fundamenten till den nya taleformen kan härledas ur den grundläggande rättsstatliga principen om *access to justice*, som på svenska närmast kan översättas till *tillgång till rättskipning*.² Denna princip innebär inte enbart att medborgarna formellt skall ha tillgång till rättsskydd, utan även att den enskilde i realiteten skall kunna utnyttja rättssystemet för att genomdriva sin rätt. Risken att någon av kostnadsskäl avstår från att vända sig till domstol eller från att låta sig företrädas av ett juridiskt ombud innebär ett hot mot nyssnämnda princip och mot den enskildes rättssäkerhet.

Den historiska utvecklingen på området visar på att även om det sedan lång tid tillbaka har funnits formella processmöjligheter för den rättssökande, har dessa begränsats av hinder av ”reell” karaktär.³ Det har alltså länge varit möjligt att processa om enskilda anspråk, men denna möjlighet har i viss utsträckning varit förbehållen personer med tillräckliga resurser. Situationen

---

¹ Lindblom, Per Henrik, *Grupptalan – Det anglo-amerikanska class actioninstitutet ur svenskt perspektiv*, Stockholm, 1989, s. 6.

² Ekelöf, Per Olof, *Anm. av Access to Justice*, SvJT 1981, s. 109.

³ Lindblom, Per Henrik, *Progressiv process*, Uppsala, 2000, s. 307.

kan beskrivas så att det förr saknades *equal access to justice*.⁴ Detta hör samman med den grundläggande rättsstatliga principen om *likhet inför lagen*, som innebär att rättsstaten skall garantera att även mindre bemedlade individer har tillgång till rättssystemet. Dessa överväganden gör sig gällande även i andra sammanhang än detta. Rättshjälpsinstitutet är ett exempel på allmän reglering som syftar till att göra det möjligt för de flesta att vända sig till domstol för att få sina anspråk prövade.⁵

---

⁴ Lindblom, *Grupptalan – Det anglo-amerikanska class actioninstitutet ur svenskt perspektiv*, s. 5.

⁵ Rättshjälpslag (1996:1619).

3 Rättsaktörernas roll i civilprocessen

Den nya lagen om grupprättegång medför att ett nytt rättsinstitut etableras inom civilprocessen. De förändringar som lagen innebär kan antas få stora konsekvenser för de rättsliga aktörerna. Den kommande framställningen syftar till att identifiera de rättsliga aktörerna i civilprocessen.

3.1 Samspelet mellan materiell rätt och processrätt

Det svenska rättssystemet bygger på en dualistisk åskådning, vilket innebär att rätten är uppdelad i en formell och en materiell del.⁶ Till den materiella rätten räknas civilrätten, det som kan sägas styra ett rättsförhållandes innehåll. Processrätten reglerar formen för en process rörande ett sådant rättsförhållande och utgör en del av den formella rätten.⁷ Processrättens uppgift kan därmed sägas vara att tillhandahålla ett förfarande som gör de civilrättsliga sanktionerna effektiva, det vill säga erbjuda ett system som tvångsvis gör det möjligt att realisera den materiella rätten.⁸

3.2 Civilprocessen

Begreppet *civilprocess* är sammankopplat med kompetensfördelningen mellan domstolar och förvaltningsmyndigheter. Åtskillnaden mellan rättskipnings- och förvaltningsuppgifter är central i detta sammanhang. Den formella fördelningen mellan dessa uppgifter kommer till uttryck i 1 kap. 8 § RF.

8 § För rättskipningen finns domstolar och för den offentliga förvaltningen statliga och kommunala förvaltningsmyndigheter.

Det går inte att utläsa någon klar och entydig definition av begreppet rättskipning ur denna bestämmelse. Vägledning för hur detta begrepp skall tolkas står att finna i 11 kap. 3 § RF som stadgar att ”Rättstvist mellan enskilda får icke utan stöd av lag avgöras av annan myndighet än domstol.” Av detta stadgande kan konstateras att skillnaden mellan rättskipning och förvaltning är en fråga av praktisk natur. Tvistlösning är en huvuduppgift för domstolarna samtidigt som denna uppgift ligger vid sidan av

⁶ Olivecrona, Karl, *Rätt och dom*, Stockholm, 1960, s. 11.

⁷ Lindblom, Per Henrik, *Processhinder, Om skillnaden mellan formell och materiell rätt i civilprocessen, särskilt vid bristande talerätt*, Stockholm, 1974, s. 11 ff.

⁸ SOU 1982:26, Del B, s. 113.

förvaltningsdomstolarnas huvudsakliga uppgifter.⁹ All rättskipning utförs dock inte inom ramen för civilprocessen. Från denna får man nämligen skilja straffprocessen som behandlar frågor om brott.

3.3 Civilprocessens huvudaktörer

3.3.1 Käranden och svaranden

Enligt 11 kap. 1 § st. 1 RB kan alla fysiska personer vara parter i en rättegång. *Partsbehörigheten* hänger samman med den civilrättsliga rättssubjektiviteten, vilken innebär att en fysisk person, som enligt de materiella rättsreglerna kan ikläda sig skyldigheter och rättigheter, i princip också kan väcka talan om dessa rättigheter. En partsbehörig person kan dock sakna *processbehörighet* på grund av att han eller hon saknar behörighet att civilrättsligt förfoga över det som processen rör sig om.¹⁰ Medan partsbehörigheten korresponderar med rättssubjektiviteten är processbehörigheten således förenlig med rättshandlingsförmågan. Parts- och processbehörighet kan sägas ta sikte på en behörighet att i allmänhet föra talan vid domstol.

Det finns i många avseenden skillnader mellan de olika roller som parter har att spela i en rättegång. Den part som inleder en process kallas kärande och hans eller hennes motpart svarande. För att käranden skall få inleda en process krävs att denne har *talerätt*. Denna avser behörigheten att föra en process om just den sak som av käranden gjorts till processföremål. Inom civilprocessen används ofta begreppet saklegitimation medan begreppet talerätt är gångbart även inom straffprocessen.¹¹

3.3.2 Ombudet

Med hjälp av en rättegångsfullmakt kan part uppdra åt ett ombud att företa processhandlingar för partens räkning. Det finns inget ombudskrav, utan parten kan fritt välja om han eller hon vill uppträda ensam i rättegången. Väljer parten att låta sig representeras av ett ombud har han eller hon fria händer att utse denne efter eget behag. Det fordras inte att ombudet är advokat, även om så ofta är fallet. Det grundläggande krav som lagen uppställer för att en person skall få förekomma som ombud vid rätten är att denne är lämplig för ett visst mål med hänsyn till ”*redbarhet, insikter och tidigare verksamhet*”.¹²

---

⁹ Även inom förvaltningen kan dock inslagen av rättstillämpning vara betydande i till exempel ärenden om beskattning och vård av missbrukare. Se SOU 1991:106, s. 47 ff.

¹⁰ I sådant fall måste personen i rättegången representeras av någon ställföreträdare. Se 2 st. i nämnda paragraf.

¹¹ Lindblom, *Processhinder, Om skillnaden mellan formell och materiell rätt i civilprocessen, särskilt vid bristande talerätt*, s. 173.

¹² Se 12 kap. 2 § RB.

3.3.3 Domaren

Av regeringsformen följer att domaren har en rättskipande funktion i processen. Domarens position medför att han eller hon kan utöva makt genom det denne säger och skriver. Handlingsfriheten är dock i flera avseenden begränsad. Domstolens grundläggande behörighet i tvistemål är lagreglerad vilket innebär att domstolen inte själv bestämmer vilka mål den skall handlägga. Ekelöf talar i detta sammanhang om tre slag av behörighet, saklig, funktionell och lokal.¹³ Saklig kompetens föreligger i alla mål som inte uttryckligen undandragits domstolens kompetens. Domstolen har funktionell kompetens om målet anhängiggjorts i rätt instans. Den lokala behörigheten hänför sig till domstolens jurisdiktionsområde.

Även om domstolen uppfyller kompetenskraven betyder detta inte att den enskilde domaren har något inflytande över vilka fall som kommer under hans eller hennes prövning, eller vad som skall prövas i ett enskilt mål. I dispositiva tvistemål bestämmer nämligen parterna ramen för domarens agerande.¹⁴ Domaren har dock som uppgift att självständigt, i de fall det kan anses nödvändigt, genom processledning klargöra vilket processmaterial parterna önskar ta in i rättegången.¹⁵

3.4 Aktörerna i en grupprättegång

I en grupprättegång får *käranden* en annan processuell position gentemot *svaranden* än i en sedvanlig rättsprocess. Anledningen är att han eller hon inte endast företräder sig själv utan agerar som representant för en stor grupp individer. Denna balansförskjutning i styrkeförhållandet mellan parterna kan potentiellt ge upphov till vissa problem.

För *advokaten* innebär reglerna om ombudskrav och advokattvång att dennes ställning förändras. Dessa regler, som utgör nya inslag i den dispositiva civilprocessen, framkallar frågor av för svenskt vidkommande ny karaktär.

För domstolen torde grupptalan som processform medföra vissa fördelar ur administrativ synvinkel.¹⁶ Frågan är dock om grupptalaninstitutet gynnar den enskilde *domaren*. Den nya processuella regleringen aktualiserar en rad nya frågeställningar och ger därmed upphov till nya typer av bedömningar i domarens yrkesroll.

---

¹³ Ekelöf, Per Olof, *Rättegång I*, 7:e uppl, Stockholm 1990, s. 89.

¹⁴ Se 17 kap. 3 § RB.

¹⁵ Se till exempel 42 kap. 8 § 2 st. RB.

¹⁶ Detta förutsatt att de behöriga tingsrätterna tilldelas tillräkliga medel för att täcka de eventuella merkostnader den nya lagen ger upphov till. Domstolsverket menar att de ökade kostnader som uppstår till följd av reformen kommer att vara av sådan omfattning att kostnaderna inte ryms inom ramen för tillgängliga medel. Se prop. 2001/02:107, s. 134.

I en grupprättegång kan en ytterligare aktör identifieras, nämligen *gruppen*. Gruppen utgörs av de personer för vilka kändan för sin talan. Dessa personer är förvisso inte parter i målet, men de torde ändå som kollektiv i högsta grad kunna betraktas som en aktör då medlemmarna genom aktiva handlingar väljer att inträda i processen och därigenom träffas av domens rättsverkningar. Att gruppmedlemmarna intar en passiv ställning i processen torde inte förändra detta. Denna nya aktörs inträde på den rättsliga arenan är, i juridiskt hänseende, inte helt okomplicerad.

4 Utvecklingen av en representativ taleform i Sverige

Detta kapitel innehåller en tillbakablick på den utveckling som lett fram till den nya lagen om grupprättegång. Avsikten är att skildra lagens framväxt samt att sätta taleformen i dess historiska kontext.

4.1 Tidiga tankegångar kring en representativ processform

Idén om en representativ processform är inte på något sätt ny i Sverige. Redan år 1978 föreslog Reklamationsutredningen att KO skulle ges rätt att föra talan för enskilda konsumenter i tvister med prejudikatvärde.¹⁷ År 1994 framfördes ett liknande förslag av Konsumentpolitiska kommittén.¹⁸ Betänkandet remissbehandlades och i början av september år 1994 avlämnade regeringen sin proposition som dock återkallades efter regeringsskiftet. Förutsättningarna för en grupptalanreform har vidare behandlats av bland annat Kommissionen mot rasism och främlingsfientlighet¹⁹, Miljöskyddskommittén²⁰, Löneskillnadsutredningen²¹ och Avgiftsgruppen²². I detta sammanhang kan även nämnas att regeringen diskuterat möjligheten att låta enskilda föra talan till förmån för allmänna intressen enligt marknadsföringslagen.²³ Man beslöt dock att låta denna fråga vila i väntan på Grupptalanutredningens betänkande (se avsnitt 4.2.1). Riksdagen har vidare diskuterat frågan om grupptalan som ett medel att stärka genomslagskraften hos diskrimineringsförbuden i jämställdhetslagen.²⁴

I och med miljöbalkens ikraftträdande den första januari 1999 infördes en allmän behörighet för ideella miljöorganisationer att överklaga domar och beslut om tillstånd, godkännande eller dispens enligt balken.²⁵ Som skäl för att tillerkänna miljöorganisationerna denna talerätt angavs i förarbetena vikten av att tillvarata dessa organisationers starka intresse och engagemang för miljöfrågor.²⁶

---

¹⁷ SOU 1978:40, Tvistlösning på konsumentområdet.

¹⁸ SOU 1994:14, Konsumentpolitik i en ny tid.

¹⁹ SOU 1989:14, Mångfald mot enfald Del II.

²⁰ SOU 1993:27, Miljöbalk.

²¹ SOU 1993:7, Löneskillnader och lönediskriminering.

²² Ds 1993:16, Avgifter inom kommunal verksamhet.

²³ Prop. 1994/95:123, Ny marknadsföringslag.

²⁴ Prop. 1993/94:147 och bet. 1993/94:AU17.

²⁵ Se 16 kap. 13 § MB.

²⁶ Prop. 1997/98:45, Del 1, s. 488.

I januari 1999 infördes en möjlighet till grupptalan i vissa konsumentmål.²⁷ Förfarandet innebär att KO, eller en sammanslutning av konsumenter eller löntagare, har rätt att få en tvist prövad av ARN i vissa konsumentärenden.²⁸ KO:s talan förutsätter inte gruppmedlemmarnas samtycke eller medverkan på annat sätt. I detta sammanhang bör dock noteras att ARN inte är en domstol i egentlig mening eftersom dess avgöranden inte är exigibla. Nämndens avgöranden är alltså endast rådgivande, men i praktiken spelar de en stor roll som påtryckningsmedel och avgörandena efterlevs i förhållandevis stor utsträckning.²⁹

4.2 Framväxten av ett nytt rättsinstitut

4.2.1 Grupptalanutredningen

Grupptalan har varit föremål för politikernas intresse sedan början av 1990-talet. Detta intresse resulterade i att regeringen i juni 1991 bemyndigade chefen för Justitiedepartementet att tillkalla en särskild utredare för att undersöka huruvida det gick att förbättra möjligheterna att i domstol driva anspråk som är gemensamma eller likartade för en större grupp människor. Enligt direktiven skulle utredningen särskilt inriktas på konsument- och miljörätten samt på könsbunden lönediskriminering.³⁰ Till särskild utredare utsågs professor Per Henrik Lindblom och utredningen antog namnet Grupptalanutredningen. I december 1994 överlämnade utredningen sitt betänkande Grupprättegång³¹ till regeringen. Betänkandet, som bestod av tre delar och var nära 1500 sidor långt, innehöll ett förslag om att införa grupptalan som ny processform i Sverige. Enligt utredningsförslaget skulle tillåtligheten av en grupptalan kräva bland annat att gruppen var lämpligt bestämd, att talan grundades på omständigheter som var gemensamma eller likartade för gruppmedlemmarnas anspråk samt att anspråken inte lika gärna kunde göras gällande av gruppmedlemmarna enskilt. Ett ytterligare krav som uppställdes var att målet kunde handläggas på ett effektivt och ändamålsenligt sätt.

Under våren 1995 skickades betänkandet ut på en bred remiss där cirka 60 remissinstanser gavs möjlighet att lämna sina synpunkter. Remissutfallet var blandat. Den kritik som framfördes riktades främst mot att förslaget inte analyserats tillräckligt ingående och det ifrågasattes om det verkligen fanns något behov av en reform. Därutöver riktades hård kritik mot det så kallade opt out-systemet (se avsnitt 6.3.2) som bedömdes strida mot ett antal grundläggande rättsprinciper. Sammanfattningsvis kan sägas att företrädare

---

²⁷ Denna möjlighet infördes dock på försök redan år 1991.

²⁸ Se 1 a § förordningen (1988:1583) med instruktion för Allmänna reklamationsnämnden.

²⁹ Nämndens beslut följs i drygt 70 procent av fallen. Se statistik på ARN:s hemsida, www.arn.se (2003-03-26).

³⁰ Se dir. 1991:59, Grupptalan vid svenska domstolar.

³¹ SOU 1994:151.

för näringslivet var kritiska till förslaget medan företrädare för till exempel konsumentintressena var mer positivt inställda.³²

Betänkandet låg vilande på Justitiedepartementet till våren år 2000 då arbetet med lagstiftningsärendet återupptogs. Trots att flera år förflutit sedan det första förslaget presenterats uppgav Justitiedepartementet att någon ny remissrunda inte var aktuell. Detta föranledde protester från en rad näringslivsorganisationer. Dessa protester utmynnade i ett samrådsmöte, som kom till stånd i december samma år. Det huvudsakliga syftet var att få belyst huruvida den ekonomiska utvecklingen de senaste åren påverkat synen på grupptalan. Mötet gällde också frågan om grupptalan kunde tänkas påverka villkoren för särskilt de mindre företagen och det allmänna investeringsklimatet, särskilt när det gällde utländska företags benägenhet att förlägga verksamhet till Sverige. Remissinstanserna fick i förväg ta del av ett utkast till lagrådsremiss om grupprättegång. De var nästan uteslutande negativa till förslaget vilket ledde till att en något omarbetad departementspromemoria skickades ut på en ny remissrunda sommaren år 2001.³³ Den väsentliga skillnaden mellan förslaget till lagrådsremiss och promemorian återfanns i reglerna om gruppens bestämning.³⁴ Den 15 november 2001 överlämnade justitieministern en remiss med förslaget till lagrådet.

4.2.2 Förslag till införande av lag om grupprättegång

Den 7 mars 2002 presenterade regeringen en proposition innehållande ett förslag till införande av lag om grupprättegång vid allmän domstol, och särskilda bestämmelser om grupprättegång i miljöbalken.³⁵ I propositionen anförs att gruppanspråk kan vara svåra att göra gällande vid domstol eller på annat sätt, inte minst beträffande enskilda anspråk av mindre ekonomiskt värde.³⁶ Som exempel på när svårbevakade gruppanspråk kan tänkas uppstå nämns bland annat följande situationer.³⁷

- Vid brott mot miljöbalken
- Vid fel på en vara som har sålts till många
- När leasinggivare använder sig av oskäligen avtalsvillkor
- När researrangörer inte lever upp till löften i sin marknadsföring

---

³² Bland det stora antal remissinstanser som ställde sig avvisande återfanns dock inte bara näringsliv utan även exempelvis Hovrätten för Västra Sverige, Domarförbundet, Stockholms tingsrätt och Advokatsamfundet.

³³ Lag om grupprättegång, 6 juni 2001, Ju/1994/405/DOM.

³⁴ Gruppens bestämning behandlas i kapitel 6.

³⁵ Prop. 2001/02:107.

³⁶ Prop. 2001/02:107, s. 1

³⁷ Prop. 2001/02:107, s. 24

- När kreditgivare inte följer konsumentkreditlagens bestämmelser
- Vid bristfällig rådgivning på värdepappersmarknaden

I propositionen anføres att bristerna i rättsskyddet i dessa fall inte endast inskränker sig till att den enskilda medborgaren drabbas av en rättsförlust. Även det faktum att överträdelser av materiella bestämmelser lämnas opåtalade i för stor utsträckning medför att domstolarna inte kan utöva sin handlingsdirigerande, prejudikatskapande och rättsutfyllande funktion.³⁸

Syftet med denna nya taleform var således att på ett övergripande och generellt sätt komma till rätta med dessa brister i det processuella rättsskyddet och på så sätt förbättra genomslaget för de redan gällande materiella rättsreglerna. Propositionen antogs av riksdagen den 16 maj, och lag (2002:599) om grupprättegång trädde ikraft den 1 januari 2003.

---

³⁸ Prop. 2001/02:107, s. 1.

5 Lagens innehåll

I detta kapitel kommer de grundläggande förutsättningarna för grupptalan att behandlas. Avsikten är att beskriva de element som utgör den rättsliga basen för institutet.

5.1 Former av grupptalan

Grupptalan förekommer i tre huvudformer. Talan som förs av en medlem i gruppen kallas *enskild grupptalan*. Är käranden en organisation benämns talan *organisationstalan* och förs talan av en myndighet kallas den *offentlig grupptalan*. Dessa olika former av grupptalan är formellt inbördes likställda.³⁹ För att enskild grupptalan eller organisationstalan skall få inledas krävs således inte att det är säkerställt att offentlig grupptalan inte kommer att föras. Det torde dock finnas en skillnad mellan taleformerna avseende i vilka situationer de kommer att användas.

Enskild grupptalan och organisationstalan kommer troligen främst att användas för tvister av *reparativ* karaktär.⁴⁰ Dessa tvister förutsätter nämligen att det finns någon med tillräcklig motivation för att inleda en process, med den kostnadsrisk som följer därav. Det torde således i första hand vara de som har ett ekonomiskt anspråk som väljer denna taleform.

I propositionen förutspås att offentlig grupptalan kommer att användas särskilt för tvister av *prejudikatintresse* eller som kan antas ha en betydande *preventiv* effekt.⁴¹ Offentliga myndigheter är inte lika kostnads känsliga som enskilda. De behöver inte i samma utsträckning låta ekonomiska hänsynstaganden avgöra om en förlikning är lämplig eller om överklagan skall ske. För motparten är offentlig grupptalan fördelaktig, då denne i dessa mål kan förvänta sig full ersättning av rättegångskostnaderna för det fall käromålet ogillas. Därtill kommer, att kostnaderna för motparten av en processförlust vanligtvis torde bli lägre, då myndigheter inte sällan har intern juridisk sakkunskap vilket i sig minskar behovet av dyr advokathjälp.⁴²

---

³⁹ Jämför dock reglerna angående talerätt, enligt vilka offentlig grupptalan bör vara subsidiär. Se härom avsnitt 5.3.

⁴⁰ SOU 1994:151, s. 26 ff.

⁴¹ Prop. 2001/02:107, s. 37.

⁴² Prop. 2001/02:107, s. 37.

5.2 Väckande av talan

Twistemålsregleringen i RB gäller även i en grupprättegång, med de undantag som anges särskilt i GrL.⁴³ Grupptalan kan således inledas på det sätt att talan väcks genom stämning, men även genom omvandling av en pågående individuell process.

Vilka fora som är behöriga framgår inte direkt av GrL. Istället har regeringen bemyndigats att bestämma vilka dessa skall vara.⁴⁴ Behörighet har enbart givits till vissa tingsrätter, nämligen de som enligt 1 § kungörelsen (1971:549) om fastighetsdomstol är fastighetsdomstolar. En av anledningarna till att dessa domstolar valts är att denna indelning medför en lämplig geografisk spridning. Vidare motiveras indelningen med att en grupprättegång kan antas vara mer krävande i vissa avseenden jämfört med en sedvanlig individuell tvistemålsprocess. För att domstolen skall kunna hantera den ökade tidsåtgången och arbetsbelastningen krävs att den har tillgång till tillräckliga resurser. Risker finns annars att den övriga verksamheten blir lidande.⁴⁵ Faktorer som beaktats är bland annat att fastighetsmål ofta involverar ett stort antal sakägare och att vissa av fastighetsdomstolarna även är miljödomstolar.⁴⁶

5.3 Talerätt

Talerätten skiljer sig åt beroende på vilken form av grupptalan som skall föras. Enskild grupptalan får väckas av en fysisk eller juridisk person som själv har ett anspråk som omfattas av talan. Det är alltså en förutsättning att personen är en gruppmedlem som individuellt hade kunnat föra talan i saken. Prövningen av talerätten i grupprättegången bör enligt förarbetena ansluta till de vanliga reglerna om talerätt i RB.⁴⁷ Såvitt gäller talerätten vid organisationstalan gäller att denna får väckas av en ideell förening. Denna skall enligt sina stadgar tillvarata konsument- eller löntagarintressen i tvister mellan konsumenter och näringsidkare beträffande någon vara, tjänst eller annan nytthet som näringsidkare erbjuder till konsumenter.⁴⁸ Talan kan även föras i anledning av andra typer av tvister, om det medför betydande fördelar med hänsyn till utredningen och övriga omständigheter. I propositionen nämns det fallet att det inte går att klargöra om alla

---

⁴³ En grupptalan kan till exempel inte handläggas som ett förenklat tvistemål enligt 1 kap. 3 d § RB. Se 2 § GrL.

⁴⁴ Se 3 § GrL och förordning (2002:814) om behörighet för tingsrätter att handlägga mål enligt lagen (2002:599) om grupprättegång, m.m.

⁴⁵ Prop. 2001/02:107, s. 49.

⁴⁶ Prop. 2001/02:107, s. 50.

⁴⁷ Prop. 2001/02:107, s. 52.

⁴⁸ Med *konsument* avses enligt 5 § GrL fysiska personer som handlat huvudsakligen för ändamål som faller utanför näringsverksamhet. Med *näringsidkare* menas en fysisk eller juridisk person som handlat för ändamål som har samband med den egna näringsverksamheten.

gruppmedlemmar köpt varan huvudsakligen för eget bruk.⁴⁹ Det bör då finnas en möjlighet att i samband med organisationstalan föra talan även angående de anspråk som inte direkt faller in under den inskränkta organisationstalerätten. Offentlig grupptalan får väckas av vissa myndigheter, utifrån vad regeringen bestämt angående deras talerätt. Offentlig grupptalan är avsedd att vara subsidiär till de två andra taleformerna, det vill säga den bör huvudsakligen komma i fråga först när enskild talan eller organisationstalan inte kommer att föras.⁵⁰

5.4 Förutsättningar för prövning

Lagstiftaren har ställt upp fem särskilda krav som måste vara uppfyllda för att en grupptalan skall få tas upp till prövning. Regleringen är avsedd att skilja ut de fall som är lämpliga att driva i grupptalanform. Detta hänger samman med ståndpunkten att grupprättegången inte är avsedd att ersätta den individuella tvåpartsrättegången.⁵¹ De särskilda processförutsättningarna kommer till uttryck i 8 § GrL.

8 § *En grupptalan får tas upp till prövning om*

- 1. talan grundas på omständigheter som är gemensamma eller likartade för gruppmedlemmarnas anspråk,*
- 2. en grupprättegång inte framstår som olämplig på grund av att vissa gruppmedlemmars anspråk till sina grunder skiljer sig väsentligt från övriga anspråk,*
- 3. merparten av de anspråk som talan avser inte lika väl kan göras gällande genom talan av gruppmedlemmarna själva,*
- 4. gruppen med hänsyn till storlek, avgränsning och övrigt är lämpligt bestämd samt*
- 5. käranden med hänsyn till sitt intresse i saken, sina ekonomiska förutsättningar att föra en grupptalan och förhållandena i övrigt är lämpad att företräda gruppmedlemmarna i målet.*

På förslag av lagrådet ändrades formuleringen av paragrafen, som ursprungligen stadgade att grupptalan *skall tas upp* om förutsättningarna nedan var uppfyllda. Lagrådet ansåg att stadgandet istället borde göras fakultativt genom en ändring av formuleringen till *får tas upp*. Därigenom betonas att regleringen inte är uttömmande samtidigt som de problem som ett obligatoriskt stadgande skulle föra med sig undviks.⁵² I det följande kommer innebörden av dessa krav att behandlas närmare.

---

⁴⁹ Prop. 2001/02:107, s. 54.

⁵⁰ Prop. 2001/02:107, s. 54.

⁵¹ Prop. 2001/02:107, s. 40.

⁵² Prop. 2001/02:107, s. 268.

5.4.1 Gemensamma eller likartade omständigheter

Talan skall grundas på omständigheter som är gemensamma eller likartade för gruppmedlemmarnas anspråk. Skillnaden mellan de två ligger däri, att med gemensamma omständigheter avses rättsfakta som är desamma för alla gruppmedlemmar, medan med likartade omständigheter avses rättsfakta som liknar varandra men inte är desamma. Det som skall vara avgörande vid tillämpningen av denna punkt är enbart att det finns ett gemensamt eller likartat rättsfaktum.⁵³ Betydelsen av förekommande *individuella* omständigheter behandlas under nästa punkt.

5.4.2 Individuella omständigheter

Vissa gruppmedlemmars anspråk får inte till sina grunder väsentligen skilja sig från övriga gruppmedlemmars anspråk. Individuella omständigheter kan orsaka olägenheter, genom att den i många fall redan omfattande grupprättegången betungas ytterligare. Vilka speciella omständigheter som kan accepteras torde vara en fråga som får avgöras i det enskilda fallet. Någon egentlig kvantitativ eller kvalitativ måttstock finns alltså inte att utgå ifrån vid bedömningen.⁵⁴ Krävs omfattande individuell utredning avseende en gruppmedlems anspråk förefaller dock grupptalan vara ett olämpligt val av taleform. Värt att notera är att vissa av lagens regler kan möjliggöra grupptalan även när det annars skulle anses olämpligt på grund av att det förekommer betydande individuella omständigheter.⁵⁵

5.4.3 Bästa processformen

Grupptalan skall framstå som den bästa processformen. Vad som skall vara avgörande är främst att merparten av anspråken inte lika väl skall kunna göras gällande genom talan av gruppmedlemmarna själva. Grupptalan bör, förutsatt att den är kostnads- och arbetsbesparande, tillåtas enbart i de fall då ett bättre rättsskydd än vid användandet av övriga tillgängliga taleformer kan nås.⁵⁶ Generellt kan sägas att grupptalan är den bästa processformen om den utgör det enda realistiska sättet att hävda ett anspråk.

5.4.4 Lämpligt bestämd grupp

Gruppen skall med hänsyn till storlek, avgränsning och i övrigt vara lämpligt bestämd.⁵⁷ Utifrån gruppbestämningen kan domstolen avgöra frågor såsom hur underrättelse till gruppmedlemmarna skall ske och även bedöma svarandens möjligheter att ta ställning till stämningsansökan. För

---

⁵³ Detta rättsfaktum behöver inte vara tvistigt, se prop. 2001/02:107, s. 143.

⁵⁴ Prop. 2001/02:107, s. 144.

⁵⁵ Se till exempel 20 § GrL (undergrupper) och 27 § GrL (uppskov).

⁵⁶ Prop. 2001/02:107, s. 44.

⁵⁷ Angående gruppens bestämning se kap. 6.

domstolen är det därför viktigt att redan i det inledande skedet få en fingervisning om gruppens storlek. I förarbetena anges att det inte krävs att ett exakt antal anges, utan endast vilken storleksordning det rör sig om.⁵⁸

5.4.5 Kärandens lämplighet

Käranden skall vara en lämplig företrädare för gruppen. Det är främst två aspekter som är relevanta i detta hänseende, nämligen kärandens ekonomiska förhållanden och de rättsliga intressena i gruppen.⁵⁹ Antalet personer som kan antas vara villiga att driva en process utan någon form av ekonomiskt stöd, såsom rättshjälp, torde vara lågt. Vidare finns en möjlighet att teckna ett så kallat riskavtal med ombudet, vilket kan minska den ekonomiska risken för käranden.⁶⁰ Som tidigare nämnts kan det förekomma att gruppmedlemmar i större eller mindre omfattning har sinsemellan olika rättsliga intressen i processen. Vad som skall vara avgörande vid bedömningen av kärandens lämplighet är huruvida denne kan antas komma att föra talan så att allas intressen tillgodoses. En process som förs för kärandens egen vinning, till förfång för de övriga gruppmedlemmarna, skulle strida mot syftet med grupptalan.

5.5 Ansökan om stämning och grupprättegång

Vad ansökan skall innehålla framgår av 9 § 1 st. GrL.

9 § *En ansökan om stämning skall, utöver vad som sägs i 42 kap. 2 § rättegångsbalken, innehålla uppgifter om*

- 1. den grupp som talan avser,*
- 2. de omständigheter som är gemensamma eller likartade för gruppmedlemmarnas anspråk,*
- 3. de för käranden kända förhållanden som har betydelse för prövningen av endast vissa gruppmedlemmars anspråk samt*
- 4. andra omständigheter som har betydelse för frågan om anspråken bör handläggas i en grupprättegång.*

Som tidigare nämnts är rättegångsbalkens regler om tvistemål som huvudregel tillämpliga även i en grupprättegång. Lagstiftaren har dock valt att i 9 § GrL särskilt ange att stämningsansökan skall uppfylla kraven i 42 kap. 2 § RB. Förutom vad som stadgas i RB skall ansökan innehålla uppgifter om vilken grupp som avses, gemensamma eller likartade omständigheter, för käranden kända individuella omständigheter av betydelse inom gruppen samt andra relevanta omständigheter.

---

⁵⁸ Prop. 2001/02:107, s. 47.

⁵⁹ Prop. 2001/02:107, s. 48.

⁶⁰ Riskavtal behandlas i kap. 9.

5.5.1 Yrkande

Ansökan måste enligt 42 kap. 2 § 1 p. RB innehålla ett *bestämt* yrkande. Detta medför i en grupprättegångskontext att ansökan skall innehålla noggrant preciserade yrkanden som hänför sig till alla medlemmar. Domstolen får enligt 17 kap. 3 § 1 p. RB inte döma över annat eller mera än vad part i behörig ordning yrkat. Det som yrkas bör således motsvara det domslut som eftersträvas. Värt att notera är dock att alla medlemmar inte behöver omfattas av ett yrkande beträffande en och samma rättsföljd. Det krävs endast att varje anspråk kan knytas till ett bestämt yrkande.⁶¹

5.5.2 Grunder

Käranden måste enligt 42 kap. 2 § 2 p. i sin stämningsansökan ange de omständigheter som åberopas som grund för yrkandet. Det rör sig i första hand om omedelbart relevanta omständigheter, det vill säga rättsfakta. Det kan även anses lämpligt att käranden lämnar en utförlig redogörelse för bakgrunden till tvisten. I propositionen påpekas dock att käranden inte behöver genomföra någon omfattande undersökning angående respektive gruppmedlems anspråk.⁶²

5.5.3 Bevisning och rättens behörighet

De återstående krav som ställs upp rör dels bevisning, dels behörighet. Käranden måste enligt 42 kap. 2 § 3 p. RB lämna uppgifter om vilken bevisning som åberopas och bevistemat, det vill säga vad som skall styrkas med bevisningen. Därtill krävs, enligt punkten fyra i nämnda paragraf, att de omständigheter som gör rätten behörig anges, förutsatt att behörigheten inte framgår av det som angivits i övrigt.

5.5.4 Särskilda uppgifter i ansökan

De fyra punkterna i 9 § 1 st. GrL anger vad ansökan skall innehålla utöver det som följer av 42 kap. 2 § RB. Enligt första punkten skall den avsedda gruppen anges. Med ledning därav kan domstolen avgöra om gruppen är lämpligt bestämd (i enlighet med den fjärde av de särskilda processförutsättningarna, se avsnitt 5.4.4). Vilka personer som slutligen kommer att ingå i gruppen och omfattas av talan utgör dock särskilda spörsmål, vilka behandlas mer utförligt i nästa kapitel. De två nästkommande punkterna hör även de samman med de särskilda processförutsättningarna. Enligt den fjärde punkten skall ansökan innehålla en sammanställning av de övriga omständigheter som är relevanta vid domstolens bedömning av lämpligheten av grupp-talan. Det kan röra sig om

---

⁶¹ Prop. 2001/02:107, s. 148.

⁶² Observera dock de särskilda förutsättningarna i 9 § 1 – 4 p. GrL. Se prop. 2001/02:107, s. 148.

hur talan är avsedd att finansieras eller vilka olägenheter som kan uppstå om talan inte tillåts.⁶³

5.6 Särskilt angående ombud

För att säkerställa att processen drivs på ett för de involverade parterna godtagbart sätt har en särskild bestämmelse om ombudskrav intagits i 11 § GrL. I enlighet med denna bestämmelse gäller som huvudregel att ombudet skall vara advokat. Kärandens lämplighet, som berörts ovan, saknar i sammanhanget betydelse, då dennes juridiska kunskaper inte beaktas som en särskild processförutsättning. Ombudskravet behandlas mer ingående kap. 7.

---

⁶³ Prop. 2001/02:107, s. 149.

6 Gruppens bestämning

Regleringen av gruppens bestämning handlar huvudsakligen om att skapa ett system för att undvika att potentiella gruppmedlemmar mot sin vilja träffas av domens rättskraft. Vidare är bestämningen av gruppens storlek samt identifieringen av gruppmedlemmarna av betydelse för såväl underrättelseförfarandet som själva rättsprocessen. Bestämningen kan ske utifrån olika premisser beroende på vilken lagstiftningsmodell som tillämpas. Den följande framställningen syftar till att belysa skillnaderna mellan dessa metoder samt analysera deras konsekvenser för gruppmedlemmarna.

6.1 Opt in respektive opt out

I inledningen av denna uppsats definierades grupptalan som en processform som tillåter någon att utan rättegångsfullmakt föra talan för en i processen angiven grupp, vars medlemmar omfattas av domens rättskraft trots att de inte är parter i målet. Mot bakgrund av denna definition kan konstateras att *gruppen* av naturliga skäl spelar en central roll i en grupprättegång. Bestämningen av denna kan ske enligt två olika metoder, *opt in* eller *opt out*.

Opt in-metoden innebär att grupptalan omfattar alla de personer som ryms inom kärandens definition av gruppen samt till domstolen *anmäler* att de vill vara med. Opt out-metoden innebär istället att alla de personer som har anspråk grundade på samma eller likartade omständigheter automatiskt innefattas i gruppen, förutsatt att de omfattas av kärandens gruppbeskrivning. För att gruppmedlemmarna skall undgå att omfattas av domens rättskraft måste dessa anmäla till rätten att de önskar *utträda* ur gruppen.

6.2 Den amerikanska modellen

I samtliga länder där möjligheter till grupptalan föreligger utgår lagstiftningen från automatisk grupptillhörighet med utträdesmöjlighet, det vill säga opt out-modellen. Det land som torde ha störst erfarenhet av så kallade *class actions* är USA, som därför får tjäna som exempel. Den federala, amerikanska opt out-regeln kommer till uttryck i Federal Rule of Civil Procedure 23 (c) (2).

Federal Rule of Civil Procedure 23 (c) (2)

In any class action maintained under the subdivision (b) (3), the court shall direct to the members of the class the best notice practicable under the circumstances, including individual notice to all members who can be identified through

reasonable effort. The notice shall advise each member that (A) the court will exclude him from the class if he so requests by a specific date; (B) the judgement, whether favorable or not, will include all members who do not request exclusion; and (C) any member who does not request exclusion may, if he desires, enter an appearance through his counsel.

När denna regel infördes år 1966, och lagstiftaren därvid ersatte det tidigare opt in-förfarandet med ett opt out-förfarande, motiverades detta med att tryggheten för såväl de skadelidande som för svaranden skulle öka med det nya systemet. Lagstiftaren litade här på erfarenheterna att passivitet är vanligare än aktivitet. I anslutning till detta gjordes även antagandet att klasstorlekarna, och till följd därav domens subjektiva rättskraft, skulle öka om det ålades den som ville slippa undan rättskraften att vara aktiv. Även svarandens trygghet bedömdes härigenom öka eftersom fler personer än tidigare blev bundna av domens rättskraft. Svaranden skulle därmed i större utsträckning skyddas mot efterföljande processer om samma sak.⁶⁴

6.3 Den svenska modellen

6.3.1 Grupptalansutredningen förslag

Grupptalanutredningen föreslog i sitt betänkande från år 1994 att grupptalan automatiskt skulle omfatta alla de personer som omfattades av kärandens beskrivning. Enligt bestämmelsen i detta ursprungliga lagförslag skulle således medlemmarna, för att inte omfattas av grupptalan, aktivt behöva begära utträde ur gruppen.

21 § En medlem i en grupp på kärandesidan kan genom en anmälan till domstolen träda ur gruppen. Anmälan skall göras skriftligen inom en tid som rätten bestämmer.

Denna modell motiverades med att ett automatiskt medlemskap bedömdes ge bättre förutsättningar för att tillgodose de reparativa, preventiva, rättsbildande samt processekonomiska syftena med civilprocessen. Automatiskt medlemskap ansågs även ge större genomslagskraft åt grupptalaninstitutet. I likhet med den amerikanska lagstiftaren, antog utredningen att processekonomiska vinster skulle uppkomma, som en följd av domens vidsträckt rättskraft. Detta skulle vidare innebära en ökad trygghet för svaranden.⁶⁵

---

⁶⁴ Lindblom, *Grupptalan – det anglo-amerikanska class actioninstitutet ur svenskt perspektiv*, s. 223 ff.

⁶⁵ SOU 1994:151, Del B, s. 156 – 170 och 434 – 441.

6.3.2 Kritiken mot opt out-systemet

Opt out-systemet utsattes för hård kritik av många remissinstanser. Skälen var flera men två huvudargument går att urskilja. För det första hävdades att det inte var förenligt med svensk rättstradition att bli bunden genom passivitet. Vidare menade ett flertal instanser att utredningen inte på ett tillräckligt noggrant sätt prövat förslaget förenlighet med art. 6 i EMRK.⁶⁶ Substansen i dessa argument skall beröras nedan.

6.3.2.1 Opt out-förfarandets förenlighet med artikel 6 i Europakonventionen

Sverige är anslutet till EMRK, vilken gäller som lag i Sverige.⁶⁷ Enligt art. 6 1 p. 1 men. i denna konvention gäller följande.

Art. 6

Var och en skall, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upprättats enligt lag.

Mot bakgrund av denna bestämmelse kan man ställa sig frågan huruvida ett opt out-system räcker för att tillgodose kravet på rätten till domstolsprövning. Kan en gruppmedlem anses få tillträde till domstol?⁶⁸ Under förutsättning att gruppmedlemmarna känner till den pågående processen torde dessa få tillträde till domstol om de har möjlighet att på ett aktivt sätt intervensera och medverka i processen. En förutsättning härför torde dock, enligt författarnas mening, vara att medlemmarna de facto känner till att en rättsprocess pågår. Om en gruppmedlem inte nås av domstolens delgivning blir nämligen resultatet att han eller hon blir bunden av en dom som ligger utanför dennes kännedom. Gruppmedlemmen berövas därigenom möjligheten att väcka ny talan om samma sak. Rätten till intervention och opt out framstår i en sådan situation som en rent juridisk formalitet utan praktisk betydelse för den enskilde. Om man drar resonemanget till sin spets kan det hävdas att den oinformerade gruppmedlemmen blir betagen sin individuella talerätt.⁶⁹ Frågan kan dock ses ur ett annat perspektiv. Genom att grupptalaninstitutet kan appliceras på anspråkstyper som annars inte skulle komma upp till domstolsprövning kan

---

⁶⁶ Denna ståndpunkt framfördes bland annat av Advokatsamfundet i remissyttrandet R 151/1995.

⁶⁷ Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

⁶⁸ Att gruppföreträdaren har tillgång till domstol torde inte råda någon tvekan om då denne uppträder som part i målet.

⁶⁹ Denna ståndpunkt framförs av Hammarskiöld, *Konsekvenserna av en lag om grupptalan i Sverige – några kritiska synpunkter*, JT 1995-96, s. 551.

institutet i sig tänkas öka tillträdesmöjligheterna till domstol genom att gruppmedlemmen erbjuds en extra processmöjlighet.⁷⁰

6.3.2.2 Passivitetsbindning i svensk rätt

Passivitetsbindning som företeelse är inte något nytt fenomen i svensk rätt. Det finns flera exempel på olika lagstadganden där en grupp av enskilda kan bli bundna genom passivitet. Ett belysande exempel härpå är 14 kap. 31 § 1 st. ABL som reglerar tvångsinlösen av aktier.

31 § Äger moderbolag självt eller tillsammans med dotterföretag mer än nio tiondelar av aktierna med mer än nio tiondelar av röstetalet för samtliga aktier i dotterbolag, har moderbolaget rätt att av de övriga aktieägarna i sistnämnda bolag lösa in återstående aktier. Den vars aktier kan lösas in har rätt att få sina aktier inlösta av moderbolaget.

Förfarandet med inlösen av aktier innebär att när ett bolag innehar mer än 90 procent av aktierna i ett annat bolag har det förstnämnda bolaget rätt att begära inlösen av de resterande aktierna. Detta får till följd att en grupp enskilda aktieägare tvångsvis blir av med sina aktier i utbyte mot ersättning motsvarande aktiernas värde.⁷¹ Tvångsinlösensförfarandet illustrerar hur det beträffande de enskildas rättssäkerhet i detta sammanhang anses fullt tillräckligt med en kungörelse som informerar om möjligheten att intervensera samt att uppställa krav på det ombud som representerar de ifrågavarande parternas intressen.

Ett ytterligare exempel på passivitetsbindning i svensk rätt återfinns i 4 kap. 5 § 1 st. lagen om rättegången i arbetstvister.⁷²

5 § I tvist om kollektivavtal kan organisation, som slutit avtalet, väcka och utföra talan vid arbetsdomstolen för den som är eller har varit medlem i organisationen. I annan arbetstvist som anges i 2 kap. 1 § kan arbetsgivar- eller arbetstagarorganisation som avses i 6 § lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet väcka och utföra talan vid arbetsdomstolen för medlem i organisationen. Vad som finns föreskrivet om part beträffande jävsförhållande, personlig inställelse, hörande under sanningsförsäkran och andra frågor som rör bevisningen skall även gälla den för vilken organisationen för talan.

⁷⁰ Se diskussionen om *access to justice* i avsnitt 2.2.

⁷¹ Att minoriteten tillerkänns en rätt att få sina aktier inlösta sammanhänger med att de inte kan åberopa några särskilda minoritetsrättigheter gentemot huvudaktieägaren (moderbolaget) eftersom deras aktieinnehav understiger de gränser för röstpluralitet som lagen ställer upp.

⁷² Paragrafens innehåll och funktion beskrivs i Schmidt, Folke, *Facklig arbetsrätt*, 4:e uppl, Stockholm, 1997, s. 86 – 90.

Nämnda bestämmelse innebär att en förening som slutit kollektivavtal i vissa fall har rätt att väcka och utföra talan för sina medlemmar utan särskild fullmakt från deras sida. En medlem har i princip rätt att väcka och utföra talan vid domstol beträffande rättsanspråk som tillkommer medlemmen själv. Föreningen kan således inte utan fullmakt föra medlemmens talan vid allmän domstol. Beträffande talan i AD gäller dock särskilda regler, vilka innebär att en förening, som slutit kollektivavtal, kan väcka och utföra talan för sina medlemmar utan särskild fullmakt från deras sida. För att en enskild medlem skall ha rätt att själv väcka talan i AD måste denne visa att föreningen undandrar sig att göra detta på medlemmens vägnar. I det fall någon vill föra talan mot en medlem av en kollektivavtalsslutande förening måste även föreningen stämmas in. Föreningen kan därvid utföra medlemmens svarandetalan, om denne inte själv gör det.

Bakgrunden till denna talerätt för kollektivavtalsslutande föreningar är bland annat att lagstiftaren därigenom velat förhindra att enskilda medlemmar genom medgivanden eller bristfälligt utförande av sin talan föranleder ett felaktigt domslut med faktiskt prejudicerande verkningar för de avtalsslutande parterna. Enskilda medlemmar kan nämligen inte, på samma sätt som de kollektivavtalsslutande organisationerna, ha kännedom om de förutsättningar under vilka detta kollektivavtal tillkommit. En annan orsak till att medlemmarna i första hand skall söka sin organisations medverkan vid väckande och utförande av talan i AD är att det (genom den förprövning som organisationen därigenom måste företa) sker en behövlig gallring av de mål som hänförs till AD. Ett ytterligare motiv bakom dessa regler är att det från praktisk synpunkt är en fördel om en organisation som biträder ett stort antal medlemmar i en tvist inte behöver fordra in fullmakter från alla dessa medlemmar.⁷³

6.3.3 Lagens utformning

Kritiken mot opt out-förfarandet resulterade i att regeringen istället presenterade en opt in-lösning. I propositionen betonas att ett opt in-system uppvisar flera fördelar. Till att börja med begränsar denna metod rättegången till att omfatta de personer som aktivt uttrycker ett intresse av att få sina anspråk prövade, det vill säga ett anmälningsförfarande säkerställer att alla gruppmedlemmar vill delta i den rättsliga processen. Var och en tillåts således disponera över sina egna rättsliga anspråk. Vidare är det lättare för domstolen att identifiera gruppen. Metoden begränsar även sannolikheten för att en grupptalan väcker liv i tvister som annars förblivit oupptäckta, det vill säga en grupprättegång leder inte till processande om anspråk som annars inte skulle göras gällande av gruppmedlemmen. Den gällande opt in-regeln återfinns i 14 § GrL.

---

⁷³ Prop. 1974:77, s. 172.

14 § *En gruppmedlem som inte skriftligen inom den tid som rätten bestämmer har anmält till domstolen att han eller hon vill omfattas av grupptalan skall anses ha trätt ur gruppen.*

Anmälningskravet är i detta hänseende ovillkorligt. Anmälan skall vara skriftlig och innehålla ett besked om den ifrågavarande gruppmedlemmen önskar omfattas av rättegången eller inte. Det anges inte i lagtexten inom vilken tidsperiod en anmälan skall ske. Domstolen har här givits en frihet att bestämma tidsintervallets längd. I propositionen uttalas dock att en månad kan anses vara en lämplig riktlinje.⁷⁴ Den som låter bli att göra en anmälan omfattas inte av processen och har inte heller rätt till någon del av den eventuella ersättning som talan inbringar till gruppen. En dom i anledning av en grupprättegång får inte heller någon rättskraft gentemot den som valt att inte omfattas av processen. Detta innebär i sin tur att den som inte gör anmälan till rätten inom den föreskrivna tiden är oförhindrad att efter anmälningstidens utgång väcka talan för egen räkning.⁷⁵ Om det efter denna tidpunkt inkommer en anmälan till rätten, där någon förklarar att han eller hon önskar omfattas av rättegången, bör denna dock avvisas. Vidare bör rätten avvisa en anmälan från någon som inte ingår i kärandens bestämning av gruppen. I båda dessa fall är avvisningsbeslutet *slutligt*, vilket innebär att det får överklagas särskilt.⁷⁶

6.4 En kombinationsmodell

I Norge presenterade år 2001 en offentlig utredning⁷⁷ ett förslag om införande av grupptalan, i Norge kallat *gruppesøksmål*. Det norska förslaget uppvisar flera likheter med den svenska lagen om grupprättegång. Bestämningen av gruppen sker dock utifrån en något annorlunda modell. Lagförslaget bygger huvudsakligen på ett anmälningsförfarande, vilket rent lagtekniskt kommer till uttryck på följande vis.

§ 32-6 Grupp søksmål som krever registrering av gruppedlemmer

(1) *Grupp søksmålet omfatter bare de som er registrert som gruppedlemmer, med mindre søksmålet er fremmet etter § 32-7.*

(2) *Begjæring om registrering må fremsettes innen fristen for dette.*

För anspråk av litet ekonomiskt värde finns dock, enligt det norska förslaget, en möjlighet till gruppbestämning genom automatisk grupptillhörighet. Den automatiska grupptillhörigheten är förenad med en möjlighet till opt out för de gruppmedlemmar som inte önskar omfattas av domens rättskraft.

---

⁷⁴ Prop. 2001/02:107, s. 152 f.

⁷⁵ Prop. 2001/02:107, s. 153.

⁷⁶ Se 45 § 1 st. 2 p. GrL.

⁷⁷ NOU 2001:32.

§ 32-7 Gruppessøksmål som ikke krever registrering av gruppedlemmer

(1) Retten kan bestemme at de som har krav innenfor rammen for gruppesøksmålet, skal være gruppedlemmer uten registrering i grupperegisteret dersom kravene

(a) enkeltvis gjelder så små verdier eller interesser at de ikke kan forventes fremmet ved individuelle søksmål, og

(b) ikke antas å reise spørsmål som krever individuell behandling.

2) De som ikke vil delta i gruppesøksmålet, kan tre ut etter § 32-8.

Den norske utredningen har således forsøkt løse frågan om gruppens bestämning genom att kombinera opt in- och opt out-modellen. Utredningen konstaterar att det i norsk rättstradition alltid varit upp till den enskilde att avgöra om han eller hon vill framställa krav inför en domstol. Mot bakgrund av detta anser utredningen att enskilda i en grupprättegång, för att träffas av domens rättskraft, genom aktiv handling skall inträda i processen. Anledningen till att man i vissa typer av mål beträffande små värden gjort ett undantag från denna huvudregel är att "[...] *gruppessøksmål basert på et opt out prinsipp være en nødvendighet for at krav blir forfulgt i en utstrekning som er rimelig.*"⁷⁸ Den norske utredningen drar således slutsatsen att en grupptalan baserad på opt out under vissa förhållanden är en nödvändighet för att mindre krav skall bli fullföljda i den utsträckning som kan anses lämpligt.

6.5 Avslutande kommentarer

I Sverige har lagstiftaren valt att reglera gruppbestämningen genom ett opt in-förfarande. Rent lagtekniskt har lagstiftaren genomfört detta genom att stadga att den som inte gör en anmälan inom den utsatta tiden skall anses ha trätt ur gruppen. Motsatsvis innebär detta således att fram till dess att anmälningstiden gått ut är samtliga individer, som omfattas av karendens gruppbestämning, att betrakta som gruppedlemmar. Denna formulering framstår, enligt författarnas mening, som något märklig – lagstiftaren menar alltså att man är medlem av en grupp till dess att det kan konstateras att man *inte* anmält sig till densamma. I teorin kan lösningen därför inte anses utgöra ett renodlat opt in-system, utan är snarare att betrakta som ett omvänt opt out-system.

Ett opt in-förfarande har flera uppenbart starka sidor. Den enskildes rådighet över egna rättsanspråk upprätthålls och domstolens identifiering av gruppen underlättas. Förfarandet uppvisar emellertid även svaga sidor. Ett opt in-system kan nämligen tänkas medföra en risk för upprepat processande,

---

⁷⁸ NOU 2001:32, avsnitt 17.5.3, Närmere om hovedelementer i en gruppeprosess.

vilket i sin tur innebär att det blir svårare att förutse det egentliga, sammanlagda tvistevärdet. Detta eftersom svaranden riskerar att belastas av ytterligare anspråk som görs gällande efter det att den första processen avslutats. Ett system som förutsätter aktivitet från gruppmedlemmarnas sida torde även medföra att klasstorlekarna blir mindre än vad som vore fallet vid ett system baserat på passivitetsbindning. Om ett stort antal skadelidande individer avstår från att anmäla sig får detta till följd att rättsinstitutet blir mindre effektivt. Genomslagskraften av grupptalaninstitutet blir därför sannolikt mindre med ett opt in-förfarande. Grupptalanutredningen uppskattade antalet grupprättegångar till mellan 15 och 20 varje år och i propositionen anförs att denna uppskattning förmodligen ligger i överkant.⁷⁹ Anledningen till att man i Norge diskuterar en modell som kombinerar ett anmälningsförfarande med regler om automatisk grupptillhörighet är just att ge rättsinstitutet ökad genomslagskraft beträffande anspråk av mindre ekonomiskt värde som annars inte kommer under rättslig prövning. Denna kombinationslösning har en stark poäng, men är inte desto mindre associerad med de ovan nämnda betänkligheter som en opt out-lösning innebär.

---

⁷⁹ Prop. 2001/02:107, s. 49.

7 Ombudskrav

Talan i domstol kan föras av part med eller utan ombud. Valet mellan att föra talan själv och att anlita ett ombud beror bland annat på legala faktorer såsom måltyp men även på partens personliga preferenser. I en grupprättegång gäller att enskild grupptalan och organisationstalan som huvudregel skall föras med ett ombud som är advokat. Denna ordning utgör, som nedan skall visas, en avvikelse från den huvudprincip som gäller på processrättens område.

7.1 Allmänt om advokatväsendet

En internationell utblick ger vid handen att vissa åtgärder på flera håll vidtagits för att reglera advokatväsendet. Det rör sig dels om inrättande av *särskilda kårer*, dels om *advokatmonopol* och *advokattvång*.⁸⁰ Medlemskap i en kår förutsätter som regel att vissa kvalifikationskrav är uppfyllda. Därtill utövas även en tillsyn över medlemmarna med möjlighet till disciplinära åtgärder mot dem som bryter mot regelverket. Med advokatmonopol avses en begränsning av vilka som får utses till rättegångsombud. Enbart de som är medlemmar i advokatororganisationen får ta på sig dylika uppdrag. Advokattvång innebär att en enskild part inte själv har rätt att föra talan i domstol, utan istället är tvungen att anlita en advokat. Föreligger inte advokatmonopol kan inte heller advokattvång gälla. Motsatsen gäller dock inte, då det är möjligt att ha monopol för advokater som ombud, samtidigt som det finns en möjlighet att föra talan själv.

Frågan om reglering av advokatväsendet har för svenskt vidkommande lösts genom att ett särskilt advokatsamfund inrättats.⁸¹ Samfundet utgör närmast en offentligrättslig sammanslutning av jurister. Det är enbart ledamöterna av advokatsamfundet som får kallas sig advokater. Detta har särskilt betonats genom att det i enlighet med 8 kap. 10 § RB är straffbart att obehörigen utge sig för att vara advokat.

7.2 Advokatmonopol och advokattvång

Den form av advokatmonopol som finns i svensk rätt avser ombud i vissa brottmål.⁸² Om det blir aktuellt att utse offentlig försvarare, skall denne utses av rätten. Han eller hon skall enligt 21 kap. 5 § RB vara advokat. I undantagsfall kan dock även annan utses. Något generellt ombuds- eller

---

⁸⁰ Ekelöf, *Rättegång I*, s. 165.

⁸¹ Se 8 kap. 1 § RB.

⁸² Ekelöf, Per Olof, *Rättegång II*, 8:e uppl, Stockholm, 1996, s. 92.

advokattvång finns inte i svensk rätt.⁸³ I samband med införandet av RB konstaterades att rätten att föra sin egen talan var starkt förankrad i det allmänna rättsmedvetandet.⁸⁴ Det ansågs därför inte lämpligt att införa en sådan begränsande bestämmelse.⁸⁵ I betänkandet *Ett reformerat hovrättsförfarande*⁸⁶ behandlades frågan om det borde bli möjligt för rätten att i vissa fall kunna förelägga parten att anlita ett ombud. Enligt utredningen borde en regel med detta innehåll införas, dock med vissa inskränkningar. En klagande i ett dispositivt tvistemål skulle kunna föreläggas att anlita ombud, om det var nödvändigt med hänsyn till partens tidigare processföring. Därtill skulle rätten kunna föreskriva att ombudet skulle vara advokat eller biträdande jurist på advokatbyrå. Det finns således tendenser som visar på en förändring av synen på ombudstvång. Utredningens förslag i detta avseende har dock ännu inte lett till någon ändring i lagstiftningen.

7.3 Ombudet i grupprättegången

GrL ställer upp ett särskilt krav angående vem käranden får anlita som ombud i enskild grupptalan och organisationstalan. Offentlig grupptalan har exkluderats, då gruppmedlemmarnas intresse i det fallet kan antas bli tillgodosett utan en regel om ombudstvång.⁸⁷ För de två andra taleformerna gäller enligt 11 § GrL följande.

11 § *Enskild grupptalan och organisationstalan skall föras genom ombud som är advokat. Om det finns särskilda skäl, får rätten medge att talan förs utan ombud eller genom ombud som inte är advokat.*

Denna paragrafs första mening, som utgör huvudregeln, innehåller två krav. Dels skall talan föras genom ombud, dels skall detta ombud vara advokat. Det rör sig således både om ombudstvång och advokatmonopol. Regleringen utgör därmed ett avsteg från det etablerade synsättet.⁸⁸ Vilka motiv kan identifieras som ger skäl för denna reglering? Principen om envars rätt att föra sin egen talan ställs mot andra hänsyn, som baseras på grupptalans särart. Det förefaller sannolikt att en grupptalan i flertalet fall kommer att kräva en omfattande arbetsinsats, både innan och under processen. Tvistefrågor måste klarläggas och bevisning måste utvärderas. Vidare ställer de särskilda processförutsättningarna krav på ansökans innehåll, till exempel

---

⁸³ Lindell, Bengt, *Civilprocessen*, 1:a uppl, Uppsala, 1998, s. 167. Notera 21 kap. 3a § RB. Enligt denna bestämmelse skall rätten under vissa förutsättningar utse en offentlig försvarare.

⁸⁴ Hassler, Åke, *Civilprocessrätt*, Lund, 1956, s. 114.

⁸⁵ Observera dock 12 kap. 7 § RB. Part kan bli förelagd att ställa ombud för sig om det är sannolikt att det anspråk han för talan om överlåtits till honom i syfte att kringgå ett på honom tillämpligt förbud att vara ombud.

⁸⁶ SOU 1995:124.

⁸⁷ Någon uttrycklig lagregel saknas. Se SOU 1995:124, Del B, s. 126.

⁸⁸ Det vill säga frånvaro av ombudstvång.

avseende gruppens bestämning. Även andra, för grupptalan specifika, åtgärder kan vara nödvändiga.⁸⁹ Med utgångspunkt i dessa överväganden har lagstiftaren valt att införa huvudregeln om ombudstvång. De för grupprättegången särpräglade förhållandena har även anförts som grund för införande av advokatmonopol. Den förefintliga möjligheten enligt 12 kap. 2 § RB för rätten att pröva ombudets lämplighet är enligt förarbetena inte tillräcklig.⁹⁰ Advokater bedriver sin verksamhet under reglerade former och är föremål för tillsyn av samfundet. Ett krav som uppställts för inträde som ledamot i advokatsamfundet rör den tidigare yrkeserfarenheten. Enligt 8 kap. 2 § 3 p. RB krävs av den som söker inträde i samfundet att han under minst fem år på ett tillfredsställande sätt utövat praktisk juridisk verksamhet, varav minst tre år som biträdande jurist hos advokat eller för egen räkning. Detta borgar för att personen har den praktiska juridiska erfarenhet som krävs. Genom advokattvång skall skyddet för gruppmedlemmarnas rätt stärkas.

7.4 Avslutande kommentarer

Huvudregeln i GrL om advokatmonopol och ombudstvång utgör något av en anomali i svensk rätt. Den närmsta motsvarigheten till bestämmelsen återfinns i 21 kap. RB angående offentlig försvarare. Det finns dock en väsentlig skillnad, som ligger däri att parten i brottmålet själv kan utse ombud i form av privat försvarare, alternativt föra sin egen talan. Denne är alltså fortfarande fri att avgöra vilken typ av ombud han eller hon vill ha. Det råder således i brottmål partiellt advokatmonopol, men inte ombudstvång. Den likhet som finns mellan bestämmelserna är att de båda är huvudregler. Det föreligger en möjlighet att i undantagsfall förordna även annan än advokat till ombud. Denna möjlighet torde utgöra en nödvändig förutsättning för att huvudregeln skall kunna accepteras, med beaktande av det rådande synsättet på området.

---

⁸⁹ SOU 1994:151, Del B, s. 129.

⁹⁰ Prop. 2001/02:107, s. 57.

8 Gruppanspråk av internationell karaktär

I den juridiska debatten har det sedan mitten av 1990-talet förekommit farhågor för att en svensk lag om grupprättegång kan komma att aktualisera problem av internationellt privat- och processrättslig natur. Den kommande framställningen syftar till att utreda vilka verkningar den svenska lagen om grupprättegång kan tänkas få för svenska domstolars behörighet i tvister med internationell anknytning. Medför lagen att utländska käranden, med förhållandevis små anspråk, kommer att kunna använda det svenska grupptalaninstitutet för att genomdriva sina rättsliga anspråk i Sverige?

8.1 Risken för forum shopping

Internationaliseringen av samhället kan medföra att det i en svensk grupptalansituation kan finnas rättsliga anspråk som tillkommer personer bosatta utomlands. Situationen skulle även kunna tänkas vara den omvända, det vill säga det kan finnas en svensk kärande som vill väcka grupptalan i Sverige mot en svarande som befinner sig utomlands.

Som konstaterats i avsnitt 5.2 har regeringen i en särskild förordning pekat ut vilka tingsrätter som är behöriga att handlägga mål enligt GrL. Kompetensen inbördes mellan dessa tingsrätter skall enligt propositionen bedömas med utgångspunkt i forumreglerna i 10 kap RB.⁹¹ Lokaliseringen av den tingsrätt vid vilken talan enligt RB skulle ha väckts i ett sedvanligt tvistemål blir alltså bestämmande för vid vilken utvald domstol grupptalan skall väckas. De nämnda reglerna behandlar emellertid endast domstolarnas lokala behörighet. Ingentings sägs om domsrätten, det vill säga svenska domstolars behörighet i förhållande till utlandet.

I den svenska kritiken mot grupptalaninstitutet har betonats att eftersom grupptalaninstitutet utgör ett främmande rättsinstitut i de flesta av EU:s medlemsländer riskerar Sverige att hamna i ett läge där personer från andra länder söker sig hit för att driva grupptalanprocesser. Detta skulle i sin tur medföra ökade kostnader för det svenska samhället.⁹² Även utanför Sveriges gränser har möjligheterna till att driva grupptalanprocesser i Sverige diskuterats. I en artikel i tidskriften *The European Lawyer* redogörs bland annat för hur en amerikansk advokat ser positivt på möjligheterna till att

---

⁹¹ Prop. 2001/02:107, s. 50.

⁹² Se till exempel Hammarskiöld, *Konsekvenserna av en lag om grupptalan i Sverige - några kritiska synpunkter*, JT 1995-96, s. 559 f.

kunna driva europeiska mål som grupptalan i Sverige, med hjälp av Luganokonventionen.⁹³

Förfaranden, varigenom käranden väljer det förmånligaste processlandet, betecknas i den juridiska doktrinen som *forum shopping*.⁹⁴ Incitament för forum shopping kan tänkas uppkomma om det finns unika regler i ett visst land som gör det möjligt för utländska rättssubjekt att framföra krav som inte kan framföras i hemlandet. Frågan uppkommer därvid huruvida den svenska lagen om grupprättegång kan anses utgöra ett unikt rättsinstitut, sett ur ett europeiskt perspektiv.

8.2 Representativa taleformer i andra EU-länder

I propositionen antyds att det i många andra europeiska länder inrättats möjligheter att föra grupptalan på grund av det stora behovet av att stärka rättsskyddet för massanspråk. Som exempel anges Nederländerna.⁹⁵ Sammanställningen nedan visar dock att detta är en sanning med modifikation.

8.2.1 England

I *England* uppkom enskild grupptalan redan på 1600-talet.⁹⁶ Lagregleringen av dessa så kallade "representative proceedings" skedde dock först under 1800-talets senare del. Den nu gällande regeln återfinns i Order 15, Rule 12 of the Rules of the Supreme Court (1965).

Order 15, Rule 12

Where numerous persons have the same interest in any proceedings, not being such proceedings as are mentioned in Rule 13, the proceedings may begun, and, unless the Court otherwise orders, continued by or against any one or more of them as representing all or as representing all except one or more of them.

Rekvisitet "same interest" har i rättspraxis tolkats restriktivt, vilket belyses i rättsfallet *Markt & Co, Ltd v. Knight Steamship Co, Ltd*.⁹⁷ från 1910.

I detta mål, som rörde en skadeståndstalan för kontraktsbrott i samband med sjöfrakt, menade domstolen att en representativ process inte kunde

---

⁹³ Cartledge, Ed, *A touch of class*, The European Lawyer, nr 10, juni 2001.

⁹⁴ Bogdan, Michael, *Svensk internationell privat- och processrätt*, 5:e uppl, Stockholm, 1999, s. 34.

⁹⁵ Prop. 2001/02:107, s. 31.

⁹⁶ Lindblom, Per Henrik, *Grupptalan – det anglo-amerikanska class actioninstitutet ur svenskt perspektiv*, s. 64.

⁹⁷ K.B. 1021 (C.A. 1910).

tillåtas dels för att det var fråga om skadestånd, dels på grund av att flera kontrakt låg till grund för anspråken. Denna bedömning gjordes trots att kontrakten var identiskt lika. Kontentan av rättsfallet är att det inte räcker att en eller flera rättsfrågor eller sakfrågor är gemensamma i målet. Därutöver måste även varje tvistig fråga vara gemensam, det vill säga en representativ talan måste grundas på samma kontrakt. De praktiska möjligheterna att föra en representativ process försämrades avsevärt i och med detta rättsfall.

Utformningen av grupptalaninstitutet i England och domstolarnas restriktiva tolkning har gjort att det i modern tid använts förhållandevis sällan. Under de senaste årtiondena kan dock en förändring av domstolarnas inställning urskiljas, om än en mycket blygsam sådan.⁹⁸ Två illustrativa rättsfall är *EMI Records v. Riley*⁹⁹ och *Irish Shipping Ltd. v. Commercial Union Assurance*¹⁰⁰.

I det förstnämnda målet, som gällde brott mot upphovsrätten tilläts en class action på den grund att det ansågs enklare och bekvämare ur en processuell synvinkel att bestämma en total skadeståndssumma för hela den drabbade klassen. I det andra målet, som gällde kontraktsbrott, ansågs det faktum att anspråken grundades på flera olika kontrakt inte utgöra hinder för att tillåta en representativ process.

Ett annat troligt skäl till att grupptalaninstitutet intar en relativt undanskymd position i engelsk processrätt är hänförligt till lagens identifikationskrav. Detta innebär att samtliga gruppmedlemmar måste anges med namn om det inte, med hänsyn till gruppens beskrivning, klart framgår vilka personer som innefattas i gruppen.¹⁰¹

Ett alternativ till representative proceedings kan i vissa fall vara att ansöka om en så kallad Group Litigation Order (GLO).¹⁰² En GLO kan mycket förenklat beskrivas som ett instrument vilket syftar till att effektivisera rättsliga förhandlingar som inlets av ett stort antal käranden och som till stor del berör samma frågor. Förfarandet innebär att ett register upprättas där anspråk som grundas på likartade förhållanden¹⁰³ grupperas med hänvisning just till dessa förhållanden. Därefter kan domstolen välja ut ett "test case" och rättegångskostnaderna för detta mål delas upp mellan samtliga kärande. Domen blir sedan bindande för samtliga individer som finns införda i registret. Förfarandet innebär således att olika anspråk koordineras och administreras av samma domare. Motivet bakom möjligheten till GLO är naturligtvis att spara tid och pengar genom att behandla flera mål på samma gång.¹⁰⁴ Förfarandet har vissa likheter med det svenska

---

⁹⁸ Hodges, Christopher, *Multi-Party Actions*, Oxford, 2001, s. 123.

⁹⁹ 2 All E.R. 838 (Ch. 1981).

¹⁰⁰ 2 Q.B. 206 (C.A. 1991).

¹⁰¹ SOU 1994:151, s. 276.

¹⁰² Möjligheten till GLO grundas på bestämmelser i Part III of Rule 19 of the Civil Procedure Rules (1998).

¹⁰³ De rör till exempel samma produkt och/eller samma svarande.

¹⁰⁴ Hodges, *Multi-Party Actions*, s. 3 – 8.

kumulationsförfarandet¹⁰⁵ men innefattar även inslag av ett pilotfallsförfarande¹⁰⁶. Det kan dock konstateras att en GLO inte har samma innebörd som grupptalan i svensk mening.

För statliga myndigheter finns en möjlighet att uppträda som part i en civilprocess för att tillvarata medborgarnas intressen. Det allmännas intressen kan även tillvaratas av en förordnad enskild person (så kallade relator actions).¹⁰⁷

8.2.2 Några andra europeiska länder

Även i andra europeiska staters rättsordningar förekommer taleformer med representativa inslag. Som framställningen nedan visar varierar såväl utformningen som konsekvenserna av dessa inslag kraftigt. Gemensamt för dessa utländska processordningar är dock det faktum att den representativa talerätten är förbehållen ytterst få rättssubjekt.¹⁰⁸

- I *Nederländerna* kan flera parter tillhörande en organisation gemensamt väcka talan enligt en särskild lag om grupptalan från maj 1994. Det bör dock noteras att det i den nederländska lagstiftningen helt saknas möjlighet att göra skadeståndsanspråk gällande inom ramen för en sådan organisationstalan.¹⁰⁹
- I *Portugal* infördes år 1995 en allmän talerätt för tillvaratagandet av kollektiva intressen på bland annat hälso-, miljö- och konsumentskyddsområdena.¹¹⁰
- I *Frankrike* har vissa konsumentföreningar rätt att föra talan om åtminstone två konsumenter skadats av en produkt. I detta avseende rör det sig dock om en sorts fullmaktssituation och inte om grupptalan.¹¹¹
- På *Irland* erbjuder processreglerna en möjlighet till ett förfarande där en eller flera personer med samma intressen i ett skadeståndsmål kan väcka

---

¹⁰⁵ Kumulationsbestämmelserna återfinns i 14 kap. RB.

¹⁰⁶ Pilotfallsbegreppet är oklart i svensk rätt då termen inte förekommer i lagtexten. Med pilotfall förstås i första hand sådana fall när talan väcks i ett stort antal likartade mål samtidigt och utgången i dem beror på vilken ställning som tas i bevis- eller rättsfrågor som är desamma i målen. Se Heuman, Lars, *Rättshjälp och pilotfall*, Lund, 1982, s. 25.

¹⁰⁷ SOU 1994:151, Del A, s. 276 f.

¹⁰⁸ I den mån annan källa inte anges baseras sammanställningen på en rapport från Europeiska Gemenskapernas Kommission om tillämpningen av direktiv 85/374 om skadeståndsansvar för produkter med säkerhetsbrister, Bryssel den 31 januari 2001.

¹⁰⁹ Artikel 3:305a 3 st. i den holländska civilrättslagen anger att en grupptalan inte kan omfatta ersättning i pengar.

¹¹⁰ Lei N° 83/95, de 31 de Agosto, Direito de participação procedimental e de acção popular.

¹¹¹ Lag 92-60 av den 18 januari 1992, Reforçant la Protection des Consommateurs, artiklar 8-1, 8-2, och 8-3 ersätts av art. L. 422-1, L. 422-2 och L. 422-3 du Code de la Consommation.

talans eller uppträda som part på alla berörda personers vägnar. Liksom i Frankrike rör det sig även här om en slags fullmaktsförfarande.

- I *Italien* kan konsumentorganisationer försvara konsumenternas intressen, men inte agera som part på den skadelidandes vägnar.
- I *Belgien* kan målsägande med liknande, men separata, skadeståndskrav väcka talan vid samma domstol och sedan be domstolen att behandla deras fall vid samma förhandlingstillfälle, utan att förena målen.
- I *Österrike* ger civilrättsliga förfaranderegler den skadelidande rätt att låta en konsumentorganisation driva hans eller hennes talan i ett skadeståndsmål.
- I *Grekland* kan konsumentgrupper vidta vissa rättsliga åtgärder vid till exempel produktskador.
- I *Tyskland* är möjligheten till grupptalan i stort sett begränsad till en rätt för konsumentorganisationer att föra talan i vissa konsument- och marknadsrättsliga mål (så kallad Verbandsklage).¹¹² Även vissa arbetstagarorganisationer samt registrerade föreningar har dock rätt att uppträda som parter i processer som rör gemensamma frågor för medlemmarna.¹¹³ Frågan om införande av enskild grupptalan har under flera år diskuterats, men inte resulterat i någon lagstiftning.¹¹⁴
- I *Finland* undersöktes möjligheten att införa grupptalan för några år sedan. Förslaget föranledde dock starka protester från näringslivet och resulterade inte i någon lagstiftning.¹¹⁵ I dagsläget kan den finske KO biträda enskilda i domstol.¹¹⁶ I dessa fall kan rättegångskostnaderna helt täckas av en särskild budgetfond.¹¹⁷
- I *Danmark* har det alltjämt pågående reformarbetet avseende civilprocessen framkallat en debatt om grupptalan. Möjligheterna till ett eventuellt införande av en representativ taleform i processordningen omfattas dock inte av utredningsdirektiven och i dagsläget saknas möjlighet till att driva denna typ av process.¹¹⁸

---

¹¹² Sherman, Edward F, *Group litigation under foreign legal systems: variations and alternatives to American class actions*, DePaul Law Review, Volume 52, nr 2, 2002, s. 419.

¹¹³ SOU 1994:151, del A, s. 295 f.

¹¹⁴ Lindblom, Per Henrik, *Progressiv Process*, Uppsala, 2000, s. 430.

¹¹⁵ Lindblom, *Progressiv Process*, s. 432.

¹¹⁶ Lindblom, Per Henrik, Utterström, Thomas, *Grupptalan i konsumentmål*, Stockholm 1990, (NEK-rapport 1990:7), s. 99 – 113.

¹¹⁷ En liknande lösning har även diskuterats under det svenska lagstiftningsarbetet. Att genom inrättande av särskilda fonder öka det allmännas ekonomiska engagemang, för att enskilda människor skall få igenom materiellt berättigade anspråk, ansågs dock inte motiverat. Se Prop. 2001/02:107, s. 114 f.

¹¹⁸ Lindblom, *Progressiv process*, s. 432.

8.3 Svensk domsrätt

Som visats i det föregående avsnittet är Sverige i dagsläget det första, och hittills enda, land i Europa som fullt ut infört lagstiftning som gör grupptalan och grupprättegång möjlig. Då de andra europeiska medlemstaterna saknar denna representativa taleform kan rättsinstitutet, ur ett europeiskt perspektiv, betraktas som unikt. Detta kan i sin tur medföra att incitament uppkommer för utländska rättssubjekt att söka sig till Sverige för att driva grupprocesser. Införandet av grupptalaninstitutet i den svenska processrätten aktualiserar härvid frågan om svenska domstolar är behöriga att rättsligt pröva en grupptalan med internationell anknytning.

Svenska domstolar är av naturliga skäl inte behöriga att befatta sig med alla civilrättsliga tvister som uppkommer i världen. För att en svensk domstol skall vara behörig att döma i en tvist brukar man därför ställa upp ett kvalificeringskrav innebärande att ett svenskt rättskipningsintresse skall föreligga. Med detta menas att tvisten eller parterna skall ha en viss anknytning till Sverige.¹¹⁹

Svensk domsrätt kan uppkomma på ett flertal grunder. I vissa fall är en svensk domstol behörig på grund av att Sverige ingått konventioner som på ett eller annat sätt reglerar de nationella domstolarnas jurisdiktion. Som en konsekvens av Sveriges EU-medlemskap kan domsrätt även grundas på EG-rättsakter som reglerar nationella domstolars internationella behörighet. Svensk domsrätt kan vidare följa av nationell, svensk lagstiftning. I vissa fall där domstolen finner en jurisdiktionsfråga oreglerad tvingas den lösa domsrättsfrågan på egen hand, vilket då ofta sker genom analogier från närliggande reglerade fall.

8.3.1 Konventionsgrundade fall

Lagfästa domsrättsregler på det privaträttsliga området finns numera då *Brysselkonventionen*¹²⁰ liksom *Luganokonventionen*¹²¹ gäller som lag i Sverige.¹²² Brysselkonventionen reglerar frågor om erkännande och verkställighet av utländska domar, samt om domstols internationella behörighet på privaträttens område. Denna konvention överensstämmer till största delen med den tidigare Luganokonventionen, även om vissa materiella skillnader mellan de båda konventionerna förekommer. En redovisning av dessa skillnader faller dock utanför ramen för denna

---

¹¹⁹ Bogdan, *Svensk internationell privat- och processrätt*, s. 107.

¹²⁰ Konventionen den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område och tillträdeskonventionerna den 9 oktober 1978, den 25 oktober 1982, den 26 maj 1989 och den 29 november 1996.

¹²¹ Konventionen den 16 september 1988 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område.

¹²² 1 § Lag (1998:358) om Brysselkonventionen respektive 1 § Lag (1992:794) om Luganokonventionen.

uppsats.¹²³ Brysselkonventionen gäller enbart mellan EU:s medlemsländer, medan Luganokonventionen gäller mellan EU:s medlemsländer och Island, Norge, Schweiz samt Polen. Då innehållet i konventionerna i här relevant avseende inte skiljer sig från Bryssel I-förordningen (som behandlas i följande avsnitt) kommer konventionsreglernas innehåll inte att behandlas närmare här.¹²⁴

8.3.2 Domsrätt baserad på EG-rätt

I mars 2002 trädde den så kallade *Bryssel I-förordningen*¹²⁵ i kraft. Denna förordning har i väsentliga delar ersatt Brysselkonventionen (art. 68.1 i förordningen).¹²⁶ Brysselkonventionen tillämpas dock fortfarande dels i förhållande till Danmark (art. 1.3 och 22 p. i ingressen), dels i förhållande till vissa av medlemsstaternas territorier som omfattas av konventionen men inte av förordningen (art. 68.1). Vidare tillämpas förordningen endast på officiella handlingar som har upprättats eller registrerats efter förordningens ikraftträdande (art. 66.1).

Allmänt forum enligt förordningen är domstol i den konventionsstat där svaranden har sitt hemvist, oberoende av i vilken stat denne har medborgarskap (art. 2.1). Kärandens hemvist, nationalitet eller annan liknande anknytning är således inte relevant i detta hänseende. Art. 5 stadgar dock att talan mot den, som har hemvist i en konventionsstat, under vissa uppräknade förutsättningar kan väckas i en annan medlemsstat. Som exempel på situationer där sådana förutsättningar föreligger kan nämnas att talan avseende avtal kan väckas vid domstolen i den ort där den förpliktelse som talan avser har uppfyllts eller skall uppfyllas (art. 5.1). Om talan avser skadestånd utanför avtalsförhållanden kan talan väckas vid domstolen i den ort där skadan inträffade eller kan inträffa (art. 5.3). Om talan avser en tvist som hänför sig till verksamheten vid en filial, agentur eller annan etablering, kan den väckas vid den ort där denna är belägen (art. 5.5).

Bakom dessa tillsynes klara regler döljer sig en rad besvärliga tolkningsproblem, såsom fastställelse av uppfyllelseorten och skadeorten. Denna problematik kommer inte närmare behandlas i denna uppsats. Det bör dock noteras att om någon vill inleda en grupprättegång inför en svensk domstol mot en svarande med hemvist i en annan medlemsstat, kan skillnaderna i uppfyllelse- respektive skadeort medföra att svensk domsrätt föreligger beträffande vissa gruppmedlemmars anspråk men inte för andra.

---

¹²³ För en översiktlig redogörelse hänvisas till prop. 1997/98:102, s. 31 ff.

¹²⁴ Angående konventionernas innehåll, se Pålsson, Lennart, *Brysselkonventionen, Luganokonventionen och Bryssel I-förordningen – Domstols behörighet samt erkännande och verkställighet av domar inom EU/EFTA-området*, Stockholm, 2002.

¹²⁵ Rådets förordning (EG) nr 44/2001 av den 22 december 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område, EGT L 12, 16.1.2001.

¹²⁶ För en allmän kommentar av förordningen se Pålsson, Lennart, *Revisionen av Bryssel- och Luganokonventionerna* (uppdaterad version), Lex Lundensis, 2001-06-28.

Bryssel I-förordningen innehåller särskilda behörighetsregler bland annat för konsumenttvister (art. 15-17), vilka ersätter de ovan nämnda reglerna om domsrätt. Vilka tvister som är att anse som konsumenttvister framgår av art. 15.¹²⁷ Konsumentreglerna innebär i huvudsak att konsumenten kan välja mellan att väcka talan antingen där svaranden (näringsidkaren) har sitt hemvist eller vid en domstol i konsumentens hemvistland (art. 16.1). Det enda krav som uppställs är att konsumenten ingått avtalet med en näringsidkare som antingen bedriver verksamhet i konsumentens hemvistland eller riktar sin marknadsföring mot detta land. Det spelar dock ingen roll om konsumenten ingått avtalet i hemvistlandet eller i någon annan medlemsstat. Svensk domstol torde därigenom kunna få domsrätt över utländska konsumenters anspråk. Därigenom kan de komma att bli aktuella som gruppmedlemmar i en svensk grupprättegång.

I detta sammanhang bör noteras att situationen är annorlunda för det fall Brysselkonventionen skall tillämpas. En grupprättegång torde då endast kunna utnyttjas av konsumenter med hemvist i det aktuella domstolslandet. En konsument hemmahörande i en annan medlemsstat omfattas således inte, trots att han under ett tillfälligt besök i domstolslandet kan ha ingått samma avtal och lidit samma skada som de inhemska konsumenterna.¹²⁸

8.3.3 De svenska forumreglerna

För att Bryssel I-förordningen skall vara tillämplig krävs att den aktuella tvisten har en viss anknytning till en medlemsstat. Karaktären av och kraven på denna anknytning varierar mellan de särskilda bestämmelserna i förordningen. Som ovan konstaterats är dock flertalet domsrättsregler begränsade till fall där svaranden har hemvist i en medlemsstat. Om denna förutsättning inte är uppfylld kan förordningen inte tillämpas på behörighetsfrågan. Konsekvensen blir att förordningen helt saknar tillämplighet i behörighetsdelen och att forumlandets nationella behörighetsregler istället får anlitas (art. 4).

För det fall lagfästa domsrättsregler saknas kan vägledning sökas i de svenska forumreglerna i 10 kap. RB. Dessa regler behandlar, som tidigare nämnts, domstolars behörighet i tvistemål och därvid fördelningen av mål mellan domstolar av samma ordning. Regler ges dels med anvisning av behörigt forum, dels om domstolarnas iakttagande av forumbestämmelserna. Däremot regleras inte direkt frågan om den svenska domsrätten. En

---

¹²⁷ Artikeln reglerar en rad olika situationer. Kortfattat kan sägas att om talan avser avtal som en fysisk person ingått för ändamål utanför hans affärs- eller yrkesverksamhet är det fråga om en konsumentvist.

¹²⁸ Pålsson, *Brysselkonventionen, Luganokonventionen och Bryssel I-förordningen – Domstols behörighet samt erkännande och verkställighet av domar inom EU/EFTA-området*, s. 150 f.

analogisk tillämpning av forumreglerna kan dock ge vägledning även i domsrättsfrågan. Tanken är att när en tvist har en så stark anknytning till en svensk domstol att denna är behörig enligt svenska forumregler, har tvisten antagligen en så stark anknytning till Sverige att svensk domsrätt bör föreligga. En sådan tillämpning av forumreglerna bör dock ske med försiktighet eftersom avvikelser kan vara påkallade. En analogisk tillämpning av forumreglerna bör följaktligen inte ske mekaniskt, utan domstolen måste i varje enskilt fall undersöka huruvida forumregeln kan ge vägledning i domsrättsfrågan.¹²⁹

En analogisk tillämpning av 10 kap. RB innebär följande. Enligt 1 § är svensk domstol behörig att pröva en tvist om svaranden har hemvist i Sverige. Hemvistbegreppet är föremål för olika tolkningar när det gäller internationella förhållanden. Vanligen brukar anses en person ha hemvist i en viss stat om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt anses som stadigvarande. För juridiska personer föreligger svensk domsrätt om styrelsen har sitt säte i Sverige.¹³⁰

Även om svaranden inte har hemvist i Sverige, är en svensk domstol behörig när svaranden i en tvist om betalningsskyldighet har egendom här i riket (3 §) eller när tvisten gäller en förbindelse eller skuld som har uppkommit här (4 §). Om det är fråga om en tvist hänförlig till svarandens rörelse är svensk domstol behörig om svaranden har fast driftställe i Sverige (5 §). En annan regel som kan komma att tillämpas är 8 § enligt vilken en utomobligatorisk skadeståndstalan kan väckas i Sverige om skadan har uppkommit här. I 8 a § återfinns en konsumenträttslig forumregel. Denna bestämmelse stadgar att *”i tvist mellan konsument och näringsidkare rörande vara, tjänst eller annan nytthet, som tillhandahållits för huvudsakligen enskilt bruk får talan mot näringsidkaren väckas vid rätten i den ort där konsumenten har sitt hemvist”*. Paragrafen torde vara mindre lämplig att tillämpa på domsrättsfrågan då det förefaller orimligt att det för svensk domsrätt skulle räcka att en konsument, som köper en vara utomlands av ett företag som inte är verksamt i Sverige, är hemmahörande i Sverige.

8.4 Avslutande kommentarer

Grupptalaninstitutet kan komma att få betydande konsekvenser inte bara för det svenska rättslivet, utan även beträffande tvister med internationell anknytning. Som beskrivits ovan har en kändare i många fall goda möjligheter att stämma en utländsk svarande inför en nationell domstol eller driva igenom sina rättsliga anspråk utanför sitt hemland.

Valet av det förmånligaste processlandet är ofta förknippat med besvärliga undersökningar och ställningstaganden, vilket kan vara kostsamt ur såväl ett

---

¹²⁹ Bogdan, *Svensk internationell privat- och processrätt*, s. 109.

¹³⁰ Bogdan, *Svensk internationell privat- och processrätt*, s. 142.

tidsmässigt som privatekonomiskt perspektiv.¹³¹ De stora kostnaderna och besvären kan dock göra en grupprättegång till en särskilt intressant processform i dessa gränsöverskridande fall.¹³² Då möjligheterna till grupptalan i Europa är begränsade torde Sverige i detta sammanhang framstå som ett attraktivt domstolsland.

En annan intressant fråga är vilka konsekvenser den nya lagen får för domstolarnas bedömning av forumfrågan. Lagstiftaren har i detta avseende gjort bedömningen att det inte uppstår några för grupptalan särskilda problem för domstolen i det fall det finns gruppmedlemmar bosatta utomlands, eller för det fall svaranden har hemvist utanför Sverige. I propositionen påpekas vidare att kravet på anmälan för att omfattas av grupptalan gör att domstolens underlag för att bedöma forumfrågor inte kommer att skilja sig från vanliga rättegångar.¹³³ Enligt författarnas mening kan dock en internationell gruppprocess vara förenad med vissa bedömningsproblem hänförliga till de speciella processförutsättningar en grupprättegång är underkastad.

Som framställningen i avsnitt 5.4 visat uppställer GrL en rad processförutsättningar som måste vara uppfyllda för att en grupptalan skall få tas upp till prövning. Dessa förutsättningar kan komma att spela en stor roll i internationella sammanhang. Lämpligheten av en grupptalan kan till exempel ifrågasättas när de olika gruppmedlemmarnas anspråk skall bedömas enligt olika rättsystem. En sådan situation kan aktualiseras om ett skadeståndskrav riktas mot ett svenskt företag av skadelidande konsumenter hemmahörande i olika länder där företaget sålt och marknadsfört sina produkter. Eventuella skillnader i tillämplig lag kan i sin tur leda till skilda behov av att bevisa olika rättsfakta, till exempel om svarandeföretaget enligt den ena rättsordningen har ett strikt ansvar medan den andra rättsordningen bygger på culpa.

Ett annat problem av mer praktisk natur hänger samman med delgivningsreglerna. Enligt 13 § GrL skall, om kärandens ansökan om att inleda en grupprättegång inte avvisas, gruppmedlemmarna underrättas om rättegången. Innehållet i denna underrättelse är föremål för en lämplighetsbedömning från rättsens sida. Även i de fall där delgivning i utlandet är möjlig kan det, enligt författarnas mening, i vissa fall ifrågasättas om en grupprättegång är lämplig då utländska gruppmedlemmar kan ha praktiska svårigheter, till exempel språkliga sådana, att förstå hur de berörs av det svenska förfarandet och hur de skall bevaka sin rätt däri.

---

¹³¹ Bogdan, *Svensk internationell privat- och processrätt*, s. 34.

¹³² Bogdan, Michael, *Kollektiva konsumentintressen i den internationella processrätten*, JT 1994 – 95, s. 907.

¹³³ Prop. 2001/02:107, s. 51.

9 Riskavtal

Käranden har enligt GrL en möjlighet att med sitt ombud ingå en speciell typ av avtal om arvode. Denna överenskommelse, som kallas riskavtal, innebär att ombudets rätt till ersättning helt eller i väsentlig mån görs beroende av det resultat som uppnås i målet. I den följande framställningen kommer avtalets innebörd att behandlas och analyseras. Betoningen ligger på de potentiella problem som vi identifierat.

9.1 Olika avtalstyper

Den praktiska utformningen av ett riskavtal kan ske på olika sätt. En form av ersättningsberäkning, som är direkt relaterad till utgången av målet, är den som med en engelsk beteckning brukar kallas *no win, no fee*.¹³⁴ Avtalskonstruktionen innebär att ombudet avsäger sig rätten till ersättning, för det fall käranden förlorar målet. Vinner käranden åtnjuter ombudet enbart sedvanligt arvode.

En för ombudet mer fördelaktig avtalsmodell innebär att ombudet avsäger sig rätten till ersättning vid förlust, mot att han eller hon får rätt till ett större arvode än vanligt om klienten vinner målet (*good cure, good pay*). Denna typ av ersättningsberäkning förekommer i två huvudformer. Den första av dessa karaktäriseras av att uppgörelsen angående ersättningens omfattning utformas utifrån det värde tvisten rör. Ersättningen bestäms till en viss procentandel av det käranden kan komma att erhålla vid bifall av talan. Ombudet får alltså ett större vederlag om klienten når framgång i målet, men ingenting om talan ogillas. Denna typ av ersättningskonstruktion brukar betecknas som *pactum de quota litis* eller *procentavtal*.¹³⁵ Ersättningen kan knytas till processens utgång på ett ytterligare sätt. Det är då inte fråga om att relatera ombudets vederlag till det belopp käranden kan komma att erhålla som ett resultat av processen. Istället bestäms ombudets arvode vid vinst till en viss procent av den normala ersättningen i en motsvarande individuell process. Detta är den lösning som valts för svenskt vidkommande.

9.2 Allmänt om ombudets ersättning

Möjligheten för parten och ombudet att avtala om ersättningen skiljer sig något åt beroende på måltyp. Såvitt gäller brottmål kan som utgångspunkt konstateras att en försvarare utses antingen av den misstänkte eller av rätten.¹³⁶ Den private försvararens arvode bekostas av klienten, medan den

---

¹³⁴ Hodges, Cristopher, *Multi-Party Actions*, s. 141 f.

¹³⁵ Wiklund, Holger, *God Advokatsed*, Stockholm, 1973, s. 374.

¹³⁶ Bestämmelserna återfinns i 21 kap. RB.

offentlige försvararen ofta ersätts av allmänna medel. Enligt rättegångsbalkens bestämmelser om offentlig försvarare får denne inte förbehålla sig eller ta emot ersättning av den misstänkte.¹³⁷ Har så skett är förbehållet utan verkan och den offentlige försvararen är skyldig att betala tillbaka till klienten vad han eller hon erhållit. I tvistemål står det däremot generellt en klient fritt att avtala med sitt ombud om dennes ersättning. Här finns således ingen legal begränsning vad gäller möjliga avtalsvillkor, utöver vad som gäller enligt allmänna principer för tolkning och tillämpning av avtal.¹³⁸

9.3 Riskavtal och rättegångskostnader

Huvudregeln beträffande rättegångskostnader i tvistemål föreskriver att den part som tappar målet skall ersätta motparten dennes rättegångskostnader.¹³⁹ Ersättning för rättegångskostnad skall fullt ut motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande, samt arvode till ombud eller biträde, förutsatt att kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning skall vidare utgå för partens arbete och tidspellan i anledning av rättegången. Arvodet till ombudet utgör vanligtvis den enskilt största rättegångskostnadsposten.¹⁴⁰ Ett riskavtal kan som en konsekvens härav ses som ett sätt att i realiteten föra över en del av partens kostnadsrisk på ombudet. Vid ogillande av talan kvarstår dock ansvaret för svarandens rättegångskostnader. Fördelningen av rättegångskostnaderna illustreras nedan (fig. 1).¹⁴¹

	Bifall av talan	Ogillande av talan
Inte riskavtal	Svaranden betalar kändens rättegångskostnader.	Känden betalar svarandens och de egna rättegångskostnaderna.
Riskavtal	Svaranden betalar kändens rättegångskostnader. Ombudet får extra ersättning som betalas av känden och medlemmarna gemensamt.	Känden står för svarandens rättegångskostnader, men inte för de egna ombudskostnaderna.

Fig 1. Rättegångskostnadsfördelning

I uppställningen ovan har inte hänsyn tagits till den eventualitet att svaranden på grund av bristande resurser inte kan ersätta känden för rättegångskostnaderna. Har gruppmedlemmarna ändå fått ersättning, kan det

¹³⁷ Se 21 kap. 10 § 4 st. RB.

¹³⁸ Ett oskäligt arvode kan till exempel stå i strid med god advokatsed, se avsnitt 9.5.2.

¹³⁹ 18 kap. 1 § RB. I motiven till denna bestämmelse framhålls rättsskyddsintresset, vilket förutsätter att den vinnande parten får ersättning för de kostnader han ådragit sig för att göra sin rätt gällande. Se SOU 1938:44, s. 231.

¹⁴⁰ SOU 1994:151, Del B, s. 401.

¹⁴¹ Uppställningen är något förenklad, bland annat förutsätts att talan helt bifalls eller ogillas.

förefalla olämpligt att kändanden ensam skall bära dessa kostnader. I förarbetena nämns utbetald försäkringsersättning som exempel.¹⁴² I detta läge skall kostnaderna fördelas på kollektivet på samma sätt som arvodesökningen på grund av ett riskavtal, vilket följer av 34 § GrL. Regleringen innebär en avvikelse från grundprincipen om frånvaro av kostnadsansvar för gruppmedlem som inte är part.

9.4 Rättens godkännande av riskavtalet

För att riskavtalet skall gälla krävs att det har godkänts av rätten. Eftersom lagstiftaren ansett att enbart vissa typer av riskavtal skall få tillåtas har särskilda regler införts. Vad bedömningen skall baseras på framgår av 39 § GrL.

39 § Ett riskavtal får godkännas endast om avtalet är skäligt med hänsyn till sakens beskaffenhet. Avtalet skall vara upprättat i skriftlig form. Av avtalet skall framgå på vilket sätt arvodet är avsett att avvika från ett normalarvode om gruppmedlemmarnas anspråk bifalls eller ogillas helt. Avtalet får inte godkännas om arvodet grundas enbart på tvisteföremålets värde.

Av lagtexten framgår att ett riskavtal får godkännas endast om det är skäligt med hänsyn till sakens beskaffenhet. Bedömningen av vad som är skäligt bör enligt uttalanden i förarbetena baseras på *risken för ekonomisk förlust*.¹⁴³ Den ekonomiska risk som avtalet medför beror dels på uppdragets omfattning i fråga om tid och arbete, dels på sannolikheten att talan ogillas. En stor process innebär ett större ekonomiskt risktagande för ombudet än en mindre omfattande process. Likaså ökar risken om det rör sig om ett förhållandevis komplicerat fall. Arvodesökningen vid bifall belastar både kändandens och de övriga gruppmedlemmarnas ersättning. Riskavtalet får dock inte tillåtas om det utökade arvodet innebär att gruppmedlemmarna inte kan få ut någon del av sina anspråk.¹⁴⁴

9.5 Riskavtalets lämplighet

I majoriteten av alla gruppprättegångar kommer ombudet vara advokat. En naturlig konsekvens härav är att de eventuella problem som användningen av riskavtal kan ge upphov till främst kommer vara hänförliga till förhållandet mellan advokaten och den part denne företräder. Hur advokaten förhåller sig till och använder riskavtal är särskilt relevant med tanke på de lagar och etiska regler som advokater är förpliktade att följa. Det kan i detta sammanhang konstateras att avtalstypen inte är uttryckligen förbjuden i

---

¹⁴² Prop. 2001/02:107, s. 111.

¹⁴³ Prop. 2001/02:107, s. 175.

¹⁴⁴ Se 34 § GrL.

advokatsamfundets stadgar, men att dess lämplighet kan ifrågasättas utifrån andra aspekter. De områden där det enligt författarnas mening finns frågor värda att beakta är arvodets beräkning och omfattning samt advokatens förhållande dels till klienten, dels till andra advokater som på något sätt är involverade i processen. Slutligen kan lämpligheten av riskavtal i vissa fall ifrågasättas med utgångspunkt i internationella avtal.

9.5.1 Klientintresset

Advokatkåren har erhållit monopol på utförandet av vissa uppdrag, samtidigt som de är underkastade särskild rättslig kontroll. Hur advokaten skall bedriva sin verksamhet kommer till uttryck i 8 kap. 4 § 1 men. RB.

4 § En advokat skall i sin verksamhet redbart och nitiskt utföra de uppdrag som anförtrotts honom och iaktta god advokatsed.

Dessa skyldigheter är centrala förpliktelser för alla advokater. Vad som innefattas i begreppet god advokatsed är inte för alla gånger givet, utan något som hela tiden utvecklas. Det går således inte att redogöra för någon exakt innebörd av begreppet. Generellt kan dock sägas att den goda advokatseden har sina viktigaste källor i vägledande regler om god advokatsed (här kallat SRGA) och advokatsamfundets disciplinnämnds beslut. Syftet med denna reglering har huvudsakligen varit att erbjuda ett skydd mot oseriös och okvalificerad yrkesutövning, men däremot inte särskilt att ge advokater vägledning när de ställs inför problem.¹⁴⁵ Reglerna har dock kommit att få stor betydelse för den praktiska advokatverksamheten.

Ett tungt vägande skäl mot riskavtal i allmänhet och procentavtal i synnerhet är risken att advokaten skulle få ett intresse i saken som påverkar dennes bedömningar i olika frågor. I vissa processer kan en förlikning vara det mest ekonomiskt gynnsamma alternativet för ombudet, även om det ur klientens perspektiv skulle vara bättre om processen fortsatte. Exempelvis kan ombudet under processens gång ha haft stora utgifter. För att få täckning för dessa kan det då vara lockande att arbeta för en tidig förlikning vars belopp understiger vad som kan anses lämpligt ur kärandens och gruppens perspektiv.

Ett annat potentiellt problem är att advokaten kan lockas att framställa klientens ärende som svårare än det egentligen är. Han eller hon har ofta ett informationsövertag, som kan utnyttjas till nackdel för klienten. Denne torde troligtvis ofta förlita sig på advokatens råd och godta ett riskavtal utan någon närmare analys av innehållet och dess skälighet. En möjlig konsekvens därav är att ombudet betingar sig högre ersättning än vad som kan motiveras utifrån den reella arbetsinsatsen.

---

¹⁴⁵ Ebervall, Lena, *Försvarens roll – ideologier och gällande rätt*, Stockholm, 2002, s. 47.

Är dessa farhågor berättigade? Det är inte helt otänkbart att mindre nogräknade advokater skulle kunna tänka sig att utnyttja situationen för egen vinning. I praktiken ter det dock sig osannolikt att så skulle ske. Advokatens främsta plikt är att ”inom ramen för vad lag och god advokatsed bjuder, efter bästa förmåga tillvarata klientens intressen”.¹⁴⁶ Ett av de viktigaste syftena med detta stadgande torde vara att ge uttryck för den grundläggande advokatetiska plikten att alltid arbeta för det mål klienten anger. Bestämmelsen bör rimligen innefatta en plikt att även i övrigt agera lojalt mot klienten. Risken att ombudet väljer att förlikas på ett för klienten ofördelaktigt sätt torde mot denna bakgrund vara liten, men ändå värd att beakta. Huruvida en förlikning är olämplig i det enskilda fallet eller inte torde från en extern synvinkel vara svårt att avgöra, särskilt om den inte innebär en flagrant avvikelse från de civilrättsliga reglerna.¹⁴⁷

Såvitt gäller det andra problemet, hänförligt till advokatens informationsövertag, kan konstateras att ett agerande som medför att klienten ”förs bakom ljuset” beträffande ersättningen inte kan anses vara i klientens intresse. Frågan är dock, om just riskavtalet innebär en ökad risk för ett sådant förfarande från advokatens sida. Denne kan även genom ett vanligt arvodesavtal utnyttja situationen för att tillskaffa sig oskäligen ersättning. I sammanhanget är 25 § SRGA relevant. Denna bestämmelse, som stadgar att debiterat arvode skall vara skäligt, utgör ett hinder för den advokat som avser utnyttja riskavtalet på ett otillbörligt sätt i arvodeshänseende. Detta resonemang utvecklas i nästa avsnitt.

9.5.2 Skäligt arvode

Såsom ovan nämnts är alla advokater i yrkesutövningen skyldiga att följa god advokatsed. Enligt 25 § SRGA skall det arvode advokaten debiterar vara *skäligt*. Såsom ofta är fallet när denna typ av vaga rekvisit används finns en viss spännvidd, det vill säga vad som är tillåtet respektive inte tillåtet är inte för alla fall givet. Även om innebörden av kriteriet inte är till fullo fastslagen, finns disciplinnämndspraxis som kan tjäna som exempel på arvodesdebitering i strid med god advokatsed.¹⁴⁸

A arbetade på en advokatbyrå och åtog sig ett uppdrag åt X rörande ogiltigförklaring av ett faderskaperkännande. En förskottsbetalning, som uppgick till 10 000 kr, erlades av klienten. A utförde visst arbete, i huvudsak genomgång av handlingar och telefonkontakt med klienten, för vilket han sedermera debiterade 10 000 kr. X ansåg att det utförda arbetet inte motiverade en så hög ersättning och påkallade skiljeförfarande. Ersättningen sattes där ner till 1 500 kr. Disciplinnämnden konstaterade att A:s arvode enligt kostnadsräkningen var oskäligt. Advokaten tilldelades erinran.

---

¹⁴⁶ Se 1 § SRGA.

¹⁴⁷ Prop. 2001/02:107, s. 84.

¹⁴⁸ Fallet finns refererat i Bentelius, Lars, Agneklev, Kristian, *God Advokatsed*, Stockholm, 1998, s. 275 f.

Enligt sanktionssystemet för advokater, som återfinns i 8 kap. 7 § RB, gäller att en advokat, som i sin verksamhet uppsåtligen gör orätt eller som annars förfar oredligt, skall uteslutas ur advokatsamfundet. För mindre allvarliga fall gäller, i enlighet med 8 kap. 7 § 2 st. 1 men. RB, att om en advokat *åsidosätter sina plikter som advokat* kan han eller hon meddelas en varning eller erinran. Debitering av oskäligt arvode nämns i förarbetena till bestämmelsen i RB som ett exempel på vad som kan falla in under denna bestämmelse.¹⁴⁹ Som Wiklund påpekar, innebär varken förarbetsuttalandet i anslutning till 8 kap. 7 § RB eller bestämmelsen i SRGA angående arvodets skälighet, att debitering av oskäligt högt arvode i varje enskilt fall utgör ett åsidosättande av god advokatsed.¹⁵⁰ Då bedömningen är skönsmässig, måste det finnas ett visst utrymme inom vilket det debiterade arvodet tillåts variera innan det anses strida mot god advokatsed. Det torde således krävas en *klar* överträdelse för att arvodet skall föranleda någon åtgärd. I det fall som refererades ovan debiterades ett arvode som väsentligen avvek från vad disciplinnämnden ansåg vara skäligt. Fallet rörde dock inte riskavtal, utan sedvanlig arvodesberäkning. Advokatsamfundets disciplinnämnd har i ett annat fall kommenterat användandet av den form av riskavtal som kallas procentavtal.¹⁵¹ Nämnden konstaterade att riskavtal i vissa fall kan vara försvarliga, men att de allmänt sett är mindre lämpliga. I det aktuella fallet hade advokaten betingat sig en procentuell ersättning, vilket nämnden ansåg olämpligt. Procentavtalets olämplighet påtalades också särskilt i advokatsamfundets remissyttrande angående lag om grupprättegång.¹⁵²

Förekomsten av riskavtal utan legala eller andra restriktioner i en grupprättegångskontext kan mycket väl resultera i att ombudet erhåller ett arvode som överstiger vad som vid en första anblick kan verka skäligt. Så torde särskilt vara fallet, om arvodet baseras på tvisteföremålets värde (det vill säga avtalet är av karaktären *pactum de quota litis*). Att det i 39 § GrL särskilt anges att denna typ av riskavtal inte får tillåtas torde inte medföra någon förändring i förhållande till vad som gällt tidigare. Då ombudet i de allra flesta fallen kommer vara advokat, finns redan i den goda advokatseden hinder mot riskavtal på procentbasis. Användningen av den typ av riskavtal som utgår från normalarvodet torde dock i de flesta fallen innebära att arvodesökningen innefattas i vad som kan anses skäligt. Enligt författarnas mening bör i sammanhanget beaktas att användandet av riskavtal ofta medför att ombudet inte får någon ersättning vid förlust.¹⁵³ Den ovisshet som detta innebär för ombudet utgör en ekonomiskt relevant faktor. De sammanlagda arvoden för framgångsrika processer bör täcka utgifterna för misslyckade processer.¹⁵⁴ Det är inte otänkbart att grupprättegångar drar ut på tiden. Ombudet kan inte påräkna någon slutlig ersättning förrän

---

¹⁴⁹ NJA II 1943, s. 87.

¹⁵⁰ Wiklund, *God advokatsed*, s. 360.

¹⁵¹ TSA 1974 s. 306 ff.

¹⁵² R 7949/2001.

¹⁵³ Det vill säga *no win no fee*.

¹⁵⁴ Resonemanget förutsätter att verksamheten ses i ett längre tidsperspektiv.

processen är avslutad och kan därför tvingas ligga ute med betydande belopp i ersättningsfordringar. Slås det totala arvudet ut på alla processer kan det under dessa förhållanden vara så att arvudet inte längre framstår som oskäligt.

9.5.3 Förhållandet advokater emellan

God advokatsed ställer även krav på advokaten såvitt avser förhållandet till kollegor. SRGA innehåller fyra paragrafer som behandlar hur advokaten skall förhålla sig i detta hänseende. Av dessa är det främst 48 § 1 men. SRGA som har betydelse i detta sammanhang.¹⁵⁵

48 § Advokat skall gentemot kolleger visa den hänsyn och det tillmötesgående som god kollegialitet kräver.

Förekomsten av riskavtal kan komma att påverka förhållandet mellan advokater. En aspekt, som är särskilt beaktansvärd i denna kontext, är risken för att det förtroendefulla samarbetet mellan advokater skadas. Detta kan bli en konsekvens av överdrivet processande och utredande. Riskavtalet innebär i många fall att ombudet blir utan ersättning vid ogillande av talan. Det finns alltså ett starkt ekonomiskt incitament att vinna, något som kan leda till att advokaten i mindre utsträckning tar hänsyn till kollegiala aspekter. I de fall disciplinnämnden tagit upp dylika spörsmål har det i första hand handlat om överträdelse av någon av de andra bestämmelserna i SRGA.¹⁵⁶ Avgöranden från disciplinnämnden mellan åren 1987-1997 innehåller endast ett fall där bristande kollegial hänsyn varit aktuellt.¹⁵⁷ Likväl finns en poäng i att uppmärksamma de eventuella konsekvenser den nya avtalsformen kan medföra i detta avseende.

Enligt författarnas mening får risken att advokaten skulle hemfalla åt agerande som går utöver vad god advokatsed kräver anses försumbar. Detta antagande stärks av den ringa förekomsten i disciplinnämndspraxis av sådana fall. Det går dock inte att komma ifrån att de spekulativa inslagen i processen ökar när riskavtal förekommer. Utifrån en annan synvinkel kan dock konstateras att användning av riskavtal kan få positiva följder, på så vis att det utgör ett effektivt instrument för att främja konkurrensen inom advokat kåren.

9.5.4 Code of conduct for lawyers in the European Union

Alla nationella advokatsamfund och liknande sammanslutningar inom EU och EES är medlemmar i advokatororganisationen Council of the Bars and Law Societies of the European Union (CCBE). I praktiken representerar

---

¹⁵⁵ 49, 50, 51 §§ SRGA behandlar andra frågor.

¹⁵⁶ Se till exempel TSA 1975 s. 115 fall 30 och TSA 1986 s. 68 fall 5.

¹⁵⁷ Bentelius, Lars, Agneklev, Kristian, *God Advokatsed*, s. 486.

denna organisation över 500 000 europeiska advokater.¹⁵⁸ Verksamheten är inriktad på att studera frågor som påverkar advokater och att utveckla lösningar för att harmonisera, koordinera och utveckla professionen och att i allmänhet försvara och arbeta för advokatyrets intressen.

Sveriges advokatsamfund är medlem i CCBE och har i anledning därav undertecknat ett avtal, som behandlar ett antal aspekter av advokatverksamhet.¹⁵⁹ I avtalet stadgas särskilt att användningen av vissa typer av riskavtal inte skall tillåtas.¹⁶⁰ Det rör sig om *pactum de quota litis*, som i avtalet definieras enligt följande.

[...] an agreement between a lawyer and his client entered into prior to final conclusion of the matter to which the client is a party, by virtue of which the client undertakes to pay the lawyer a share of the result regardless of whether this is represented by a sum of money or by any other benefit achieved by the client upon the conclusion of the matter.

Avtalet får dock tillåtas om det uppfyller följande krav.

[...] an agreement that fees be charged in proportion to the value of a matter handled by the lawyer if this is in accordance with an officially approved fee scale or under the control of competent authority having jurisdiction over the lawyer.

I enlighet med undantaget tillåts således användande av procentavtal som överensstämmer med officiellt antagna normer eller som är kontrollerade av en överordnad myndighet. Avtalet behandlar överhuvudtaget inte andra varianter av riskavtal, såsom sådana där normalersättningen utgör utgångspunkten för arvodet. Även om avtalet i sig saknar någon form av sanktionssystem för överträdelser, anger det den rådande synen på procentavtal och avtalstypens lämplighet. Svenska advokater måste iakttä CCBE:s regler i samma utsträckning som våra inhemska regler. Advokatsamfundets disciplinnämnd skall alltså pröva en advokats handlande gentemot CCBE:s regler på samma sätt som gentemot SRGA.

9.6 Riskavtalet ur ett access to justice-perspektiv

Kostnadsaspekten i en grupprättegång torde mot bakgrund av den inledande diskussionen i avsnitt 2.2 om access to justice vara särskilt viktig att beröra i denna kontext. Det är sannolikt att den som överväger att inleda en gruppåtal låter ekonomiska hänsyn påverka beslutet. Hur det interna

---

¹⁵⁸ www.ccbe.org (2003-03-02).

¹⁵⁹ Code of conduct for lawyers in the European Union, 6 dec 2002.

¹⁶⁰ Se art. 3.3.1 i CCBE:s avtal.

kostnadsansvaret mellan ombudet, kändanden och gruppmedlemmarna fördelas i olika situationer är särskilt betydelsefullt. För grupprättegångens vidkommande gäller enligt huvudregeln avseende rättegångskostnaderna att det är kändanden som har ansvaret för dessa. Detta följer av att rättegångsbalkens regler generellt är tillämpliga i de fall GrL saknar särskild reglering.¹⁶¹ Gruppmedlemmarna har således inget direkt ansvar för dessa kostnader.¹⁶² I grupprättegången är det troligt att relationen mellan rättegångskostnaderna och kändandens egna anspråk skiljer sig från motsvarande relation i en individuell process.¹⁶³ Kostnaderna torde generellt vara högre i en grupprättegång med hänsyn till de extra krav som lagen ställer upp. Vid en eventuell förlust ansvarar kändanden både för de egna och för motpartens rättegångskostnader. Finns det en eller flera metoder att minska rättegångskostnadsansvaret för kändanden kan den hämmande effekten av dessa ekonomiska konsekvenser motverkas. Samtidigt underlättas grupptalansinstitutets genomslag i praktiken (det vill säga "reellt"). Riskavtalet är avsett att användas för just dessa ändamål. Vid ogillande av talan uppkommer inget ansvar för de egna ombudskostnaderna för kändanden, utan dessa stannar på ombudet. Situationen vid bifall är att ombudets höjda arvode betalas av både ombudet och gruppmedlemmarna.¹⁶⁴

Sett i ljuset av principer som *access to justice* och *likhet inför lagen* förefaller enligt författarnas mening möjligheten att använda ett riskavtal vara ett ändamålsenligt sätt att reglera kostnadsansvaret och i ett större perspektiv att tillgodose olika kollektiva intressen. En praktisk konsekvens av kombinationen av riskavtal och grupptalan torde vara att dörrarna till de advokatfirmor som i normala fall inte skulle ta sig an målet öppnas. Visserligen innebär riskavtalet att ombudet riskerar att helt gå miste om ersättning, men detta är en faktor som kan beaktas när ersättningen för ett eventuellt bifall fastslås. Vidare motverkas den hämmande effekt, på en potentiell kändandes vilja att processa, som de allmänna kostnadsansvarsreglerna innebär.

9.7 Avslutande kommentarer

Att ombudet och parten givits en möjlighet att teckna ett riskavtal innebär att en för svenskt vidkommande ovanlig avtalstyp kan komma att brukas i större omfattning än tidigare.¹⁶⁵ Utifrån de advokatetiska reglerna anses generellt riskavtal av typen procentavtal vara olämpliga. Anledningen härtill är bland annat att debiterat arvode skall vara skäligt och att risken för

---

¹⁶¹ Se avsnitt 5.2 ovan.

¹⁶² Detta förutsätter att gruppmedlemmen inte förorsakat onödiga kostnader genom illojalt eller i övrigt olämpligt handlande. För dessa fall kan medlemmen förpliktigas att ersätta kostnaderna. Se 35 § GrL.

¹⁶³ Prop. 2001/02:107, s. 110.

¹⁶⁴ Detta under förutsättning att processen avser en ekonomisk prestation. Se Prop. 2001/02:107, s. 116.

¹⁶⁵ Wiklund, *God Advokatsed*, s. 342.

intressekonflikter anses öka. Den andra varianten av riskavtal, som utgår från normalarvodet, har däremot accepterats. Denna innebär visserligen en ökning av arvodet, vilken potentiellt kan ifrågasättas. Är ökningen av mindre omfattning, torde den innefattas i vad som kan accepteras med hänsyn till den osäkerhetsmarginal som finns vid skälighetsbedömningar. I andra fall torde arvodet kunna motiveras med att advokater som tar sig an grupprättegångar tar en ekonomisk risk och att arvodena över tiden jämnar ut sig till en skälig nivå. Detta resonemang skulle även kunna användas för att motivera procentavtal. Skillnaden mellan de två typerna ligger i att de flesta processerna kommer att röra stora värden¹⁶⁶ och att en procentuellt beräknad ersättning därför riskerar att bli *alltför* stor. Den kan därigenom komma att klassificeras som oskälig och står då potentiellt i strid med god advokatsed. Det torde dock enligt författarnas mening i första hand vara risken för intressekonflikter som föranlett den negativa synen på procentavtal. Att ombudet får ett eget intresse i saken innebär att denne kan frestas att åsidosätta god advokatsed, eller åtminstone att agera nära vad som kan anses förbjudet. Lojaliteten mot klienten är en viktig grundpelare för advokatväsendet och advokaters anseende och därför något som värnas om. Förfaranden som riskerar att skada detta anseende anses därför ur ett advokatetiskt perspektiv sällan lämpliga.

Förutsättningarna för att ett riskavtal skall kunna godkännas återfinns i 39 § GrL. Enligt en av förutsättningarna i denna bestämmelse får avtalet inte godkännas om arvodet grundas enbart på tvisteföremålets värde. Då uppkommer frågan, hur rätten skall ställa sig till ett riskavtal som utgör en "hybrid" mellan de olika huvudtyperna av avtal. En tänkbar situation är att advokaten formulerar avtalet så att arvodet skall utgöras dels av till exempel en tvåprocentig ökning jämfört med normalarvodet, dels av tio procent av tvisteföremålets värde. Det är då inte längre fråga om ett avtal som är baserat *enbart* på tvisteföremålets värde, en avtalstyp som inte är tillåten enligt 39 §. Samtidigt kan avtalet i övrigt vara konstruerat så att de andra rekvisiten i 39 § är uppfyllda. Det ligger nära till hands att dra den slutsatsen att rätten skulle välja att inte godkänna riskavtalet i denna form, med tanke på den negativa syn på procentavtal som förarbetena ger uttryck för. Det resonemang som i sammanhanget förs i förarbetena utgår från att arvodet i avtalet baseras enbart på normalersättningen. Bland annat så heter det att "*när arvode enligt ett riskavtal skall bestämmas måste domstolen därför först avgöra vad som är ett skäligt normalarvode för det utförda uppdraget*".¹⁶⁷ Samtidigt förefaller det enligt författarnas mening märkligt att lagstiftaren valt att formulera bestämmelsen på ett sådant sätt att ordalydelsen ger upphov till osäkerhet beträffande dess omfattning och tillämpning. Det torde istället vara mer lämpligt att formulera bestämmelsen så, att den omfattar *alla* typer av avtal som baseras på tvisteföremålets värde.¹⁶⁸

---

¹⁶⁶ Prop. 2001/02:107, s. 82.

¹⁶⁷ Prop. 2001/02:107, s. 117.

¹⁶⁸ Till exempel genom att lydelsen av 39 § sista men. ändras till "*Avtalet får inte godkännas till den del arvodet grundas på tvisteföremålets värde*".

För den advokat som tecknar ett sådant riskavtal kan dock situationen bli problematisk. Även om avtalet godkänns av domstolen, kan advokatens handlande ifrågasättas med utgångspunkt i god advokatsed och sedermera komma att granskas av advokatsamfundets disciplinnämnd. Enligt de advokatetiska reglerna är, som ovan visats, procentavtal inte tillåtna.

10 Risken för legal utpressning

En stor del av tvistemålen vid svenska domstolar slutförs utan att rätten tar ställning till tvisten i sak. En bidragande anledning härtill är att parterna förlikas, det vill säga gör upp i godo. Flera kritiker till GrL har framfört farhågor för att grupptalaninstitutet skulle kunna missbrukas i syfte att försöka pressa fram förlikningar i fall där det inte finns någon större utsikt till framgång.¹⁶⁹ I samband med lagstiftningsarbetet har även ett flertal remissinstanser anfört att hot om att inleda grupptalan skulle kunna användas för att pressa fram förlikningar som annars inte skulle komma till stånd.¹⁷⁰ I den följande framställningen kommer denna problematik att exemplifieras och analyseras.

10.1 Legal blackmail-problematiken

I USA menar många kritiker till class action-institutet att blotta hotet av en class action i masskadeståndsmål är så förödande att svaranden hellre väljer att förlikas än att genomgå en oviss rättslig prövning. Fenomenet går i USA under benämningen *legal blackmail*. Kritiken fick under mitten av 1990-talet starkt genomslag på det rättsliga planet då diverse federala appellationsdomstolar avkunnade ett antal uppmärksammade domar. I det mycket uppmärksammade *Rhone-Poulenc Rorer-fallet*¹⁷¹ kritiserade den ansedde domaren och rättsekonomen Richard A. Posner öppet grupptalaninstitutet.

Målet handlade om blödarsjuka personer som hade drabbats av AIDS-viruset genom HIV-smittade blodprodukter innan aidsviruset var tillräckligt känt. Distriktsdomstolen godkände en grupptalan vilket fick till följd att drabbade personer runt om i USA gick samman mot de läkemedelsföretag som tillverkat de smittade blodprodukterna. Svarandeföretagen överklagade distriktsdomstolens beslut och den federala domstolen avslag kärandens begäran om grupptalan.

I målet uttryckte domstolen en oro för att svarandeföretagen, av rädsla för en riksomfattande dom med ofördelaktigt innehåll, kände sig tvingade att förlikas. I domen skriver Posner bland annat att svaranden i en grupprättegång i många fall utsätts för "*intense pressure to settle*" och därför ofta inte vill "*roll the [...] dice*" i en rättegång och riskera en konkurs.

---

¹⁶⁹ Dessa farhågor har bland annat framförts av Hammarskiöld, *Konsekvenserna av en lag om grupptalan i Sverige – några kritiska synpunkter*, JT 1995 – 96, s. 547 ff.

¹⁷⁰ Bland dessa remissinstanser kan särskilt nämnas Handelshögskolan i Stockholm, Svenska Bankföreningen, Finansbolagens Förening, Svensk Handel, Föreningen Svenskt Näringsliv, Sveriges Försäkringsförbund och Svenska IT-företagens Organisation.

¹⁷¹ Rhone-Poulenc Rorer Inc, 51 F.3d 1293, 1295 (7th Cir. 1995).

Ett annat i detta sammanhang intressant rättsfall är *Castano v. American Tobacco Company*.¹⁷²

I detta fall godkände distriktsdomstolen en grupptalan som omfattade alla nikotinberoende personer i USA som köpt eller rökt cigaretter tillverkade av svarandebolaget. Talan omfattade vidare dödsbon, makar, barn, närstående samt andra "significant others" till dessa nikotinberoende personer. Anspråken sträckte sig tillbaka till år 1943. Den federala domstolen motsatte sig även i detta fall en grupptalan med hänvisning till många av de argument som tidigare använts i *Rhone-Poulenc Rorer-målet*.

10.2 Ett matematiskt exempel

Legal blackmail-problematiken kan åskådliggöras med hjälp av ett något förenklat exempel.¹⁷³

Antag att det i en individuell tvist föreligger 90 % sannolikhet för att svaranden skall vinna ett mål som gäller tio miljoner kronor. I målet uppgår därför den kalkylerade risken för svaranden till en miljon kronor (10 miljoner kronor $\times$ 10 %). Om käranden istället påbörjar en grupptalan för 1000 personer, var och en med ett påstått krav på tio miljoner kronor, skulle det totala tvisteföremålets värde uppgå till tio miljarder kronor. Den kalkylerade risken skulle i detta fall kunna bestämmas till en miljard kronor (10 miljarder $\times$ 10 %).

I det förstnämnda fallet skulle troligtvis även ett relativt litet svarandebolag kunna tänkas acceptera den kalkylerade risken för att få möjlighet att försvara sina rättigheter i domstol. I det senare fallet torde dock även ett mycket stort svarandebolag ställa sig tveksam till en rättslig prövning. Anledningen till detta är att den kalkylerade risken är mycket stor trots att svarandens möjligheter till framgång i en rättslig process bedöms som goda (jämför fig. 2 nedan). Även ett mycket stort bolag torde därför tveka inför en sådan risk, som i vissa fall kan äventyra bolagets framtida existens.

Sannolikhet för att svaranden vinner	Tvisteföremålets värde	Kalkylerad risk
90%	10 000 000 Kr.	1 000 000 Kr.
90%	100 000 000	10 000 000 Kr.
90%	10 000 000 000 Kr	1 000 000 000 Kr.

Fig. 2 Riskkalkyleringsmodell

¹⁷² *Castano v. American Tobacco Company*, 84 F.3d 734 (5th Cir. 1996).

¹⁷³ Exemplet är draget till sin spets. Sannolikheten att anspråk av denna storlek skulle förekomma in en svensk grupprättegångskontext torde vara låg. Anspråken är valda för att på ett tydligt sätt illustrera legal blackmail-problematiken.

10.3 Den svenska lagstiftarens syn på problemet

10.3.1 Utländska erfarenheter

I propositionen konstateras att diskussioner om legal blackmail även utomlands varit vanligt förekommande i lagstiftningsärenden rörande grupptalan. Det uttalas dock att varken kostnaderna för försvaret eller riskerna att förlora är så stora i dessa mål att detta bör leda till en förlikningsbenägenhet utan hänsyn till hur välgrundad karendens talan verkar vara. Regeringens ställningstaganden är i detta avseende till stor del grundade på utländska studier. I propositionen framhålls att statistik från den så kallade Ontario-rapporten¹⁷⁴ visar att varken kostnaderna för försvaret eller riskerna att förlora är så pass stora i class action-mål jämfört med vanliga mål att detta i sig bör leda till en ökad förlikningsbenägenhet för svaranden. Rapporten pekar även på att frivilliga överenskommelser inte förekommer i högre grad i grupptalanprocesser än i individuella processer.¹⁷⁵

10.3.2 Lagstiftningens spärrar mot illojal processföring

I propositionen anförs förvisso att risken för legal blackmail kan uppfattas som större vid grupptalan som förs av enskilda personer än vid en offentlig grupptalan. Faran för illojalt processande i det förstnämnda fallet bedöms dock som överdriven eftersom de spärrar som omger en grupptalan erbjuder domstolen och motparten ett bättre skydd mot illojal processföring än vad som är fallet vid sedvanliga rättegångar. De spärrar lagstiftaren pekar på kan sammanfattas enligt följande.¹⁷⁶

- *Rättegångskostnadsreglerna.* I Sverige gäller som huvudregel att förlorande part svarar för motpartens rättegångskostnader. Detta kan i sig verka avskräckande på den kärende som inte har saklig grund för sin talan.
- *Krav på stämningsansökan.* Höga krav ställs på utformningen av karendens ansökan om stämning. (se avsnitt 5.5.4).
- *Särskilda processförutsättningar.* För att säkerställa att ändamålen med grupptalan uppnås uppställs särskilda rekvisit för när en grupptalan skall vara tillåten (se avsnitt 5.4).

---

¹⁷⁴ Ontario Law Reform Commission, Report on Class Actions, 1982.

¹⁷⁵ Prop. 2001/02:107, s. 30.

¹⁷⁶ Prop. 2001/02:107, s. 29 ff.

- *Krav på gruppföreträdaren.* För att säkerställa att en grupprättegång genomförs på ett för samtliga gruppmedlemmar rättssäkert sätt uppställs krav på att grupptalan skall föras genom ombud. För att ett ombudstvång skall få en reell verkan ställs det särskilda krav på ombudet genom att ombudstvånget förenats med en bestämmelse om att ombudet skall vara advokat (se avsnitt 7.3).
- *Förutsättningar för förlikning.* Enligt 26 § GrL är det en förutsättning för att en förlikning skall vara bindande att rätten stadfäster den genom dom. För att förlikningen skall få godkännas av rätten får den inte vara diskriminerande mot vissa gruppmedlemmar eller på annat sätt uppenbart oskälig.

Vid sidan av reglerna i GrL erbjuder RB vissa möjligheter att bekämpa illojal processföring. I 9 kap. 1 § RB stadgas straff för part, som mot bättre vetande inleder eller föranleder rättegång i tvistemål, så kallat rättegångsmissbruk.¹⁷⁷ Innebörden av att någon mot bättre vetande inleder eller föranleder rättegång kan vara olika i olika fall. Rättegångsmissbruket kan bestå däri att en part för en talan, som grundar sig på en osann framställning av fakta. Det kan emellertid också bestå däri att han eller hon, på grundval av i och för sig riktiga fakta, gör gällande rättsföljder, som enligt svensk rätt inte kan inträda. I förra fallet är det fråga om en "vrängd" framställning av fakta och i det senare fallet om framställande av rättsligt ogrundade yrkanden.¹⁷⁸

10.4 Risken för legal blackmail i Sverige

Som ovan nämnts härstammar farhågorna för legal blackmail från USA. Är hänvisningar till förhållandena i USA rättvisande?¹⁷⁹ Kan legal blackmail-problematiken avfärdas som ett amerikanskt fenomen som inte kan uppstå i det svenska rättsklimatet?

Svensk och amerikansk rätt skiljer sig åt i flera väsentliga hänseenden. Det angloamerikanska rättssystemet har en helt annan processuell reglering, en annan skadeståndsrätt och en advokatverksamhet som skiljer sig betydligt från den svenska. Grupprättegångar äger i USA rum inför en jury, i Sverige inför yrkesdomare. I USA bestäms skadeståndet av juryn som kan utdöma ersättning långt utöver den verkliga, bevisade skadan. Jurymedlemmarna lägger in straffliknande värderingar i sin beräkning av skadeståndet och

¹⁷⁷ Bestämmelser om straffet finns i 25 kap. 1 – 3 §§ BrB.

¹⁷⁸ SOU 1938:44, s. 134 f.

¹⁷⁹ Catarina af Sandberg, jur. dr. vid Stockholms universitet hävdar kategoriskt att problemen i USA inte beror på möjligheten till grupprättegång, utan på det system för civilprocesser som finns där. Jämförelsen med USA är således, enligt Sandberg, missvisande eftersom USA har en helt annan process och andra skadeståndsregler än Sverige. Se *Grupptalan enda chansen vid värdepappersskador*, Dagens Industri, 11 oktober 2001.

multipliserar den verkliga skadan flera gånger som en avskräckande faktor (så kallade *punitive damages*).¹⁸⁰ Detta är inte möjligt i svensk rätt. Vidare står parterna i en amerikansk rättegångsprocess själva för alla rättegångskostnader, vilket innebär att ingen riskerar att behöva betala motpartens rättegångskostnader.¹⁸¹

De nämnda skillnaderna mellan svensk och amerikansk rätt kan möjligen förklara den stora processbenägenheten i USA samt de ur svensk synvinkel ofantliga skadestånd som stundtals utdöms av amerikanska domstolar. Det vore dock enligt författarnas mening inte realistiskt att, mot bakgrund av dessa skillnader, avfärda legal blackmail-fenomenet som ett utpräglat amerikanskt fenomen. De amerikanska problemen är förvisso starkt förknippade med processföremålets stora värde då dessa utgör grundincitamentet till förlikning. Skadeståndsbeloppen i svensk rätt kommer inte i närheten av de amerikanska, men trots detta kan grupptalaninstitutet även i Sverige få stora konsekvenser beträffande styrkeförhållandet mellan parterna i en rättstvist.¹⁸²

Ett stort antal gruppmedlemmar medför att skadeståndsbeloppet även ur ett svenskt perspektiv kan bli avsevärt, vilket sannolikt ökar svarandens incitament att förlikas. Man torde visserligen kunna utgå från att en svarande som för förhandlingar under ”hot” om grupptalan primärt gör sina bedömningar med hänsyn till sannolikheten att en grupptalan tillåts och sedermera bifalls. Kostnadstrycket på svaranden kan dock inte ignoreras. Benägenheten att förlikas kan i många fall vara stor även om risken att förlora en eventuell process bedöms som liten. Eftersom alternativet för svaranden kanske är konkurs torde denna inta en riskaversiv ställning i en sådan situation. Inte heller kan det massmediala trycket negligeras. I juridiska processer står inte bara ekonomiska värden på spel. Grupprättegångar eller hot om grupptalan kan komma att få stor inverkan på ett företags varumärke och image. Grupprättegångar kommer på grund av sin storlek tveklöst att åtföljas av ett inte obetydligt massmedialt intresse, vilket i sin tur kan föranleda svaranden att förlikas för att undvika negativ publicitet och goodwillförluster.

---

¹⁸⁰ Ett typexempel är fallet *Liebeck vs. McDonald's* från år 1995. I detta fall brände sig en kvinna på för hett kaffe från McDonald's. Hon krävde 11 000 dollar men tilldömdes ett skadestånd som motsvarade några tiotals cent per kopp kaffe som McDonald's serverat alla kunder det senaste året. Det totala skadeståndsbeloppet uppgick till nästan tre miljoner dollar. Fallet går att läsa om i artikeln *Are Lawyers Burning America?*, Newsweek, 20 mars, 1995.

¹⁸¹ Bogdan, Michael, *Komparativ rättskunskap*, 1:a uppl, Stockholm, 1993, s. 147 ff.

¹⁸² Detta ställningstagande ligger i linje med advokatsamfundets remissvar R 151/1995. I detta framhåller samfundet att risken för legal blackmail är mindre i Sverige än i USA men att det är svårt att bedöma i vad mån införandet av grupptalan skulle öka förekomsten av otillbörliga påtryckningar på svaranden. Advokatsamfundet drar emellertid slutsatsen att ”risken rimligen ökar” eftersom det är sannolikt att svaranden är mer benägen att ge efter för utpressningen ju högre det yrkade beloppet är.

En annan fråga är om det, mot bakgrund av den utländska statistik som rapporteras om i propositionen, går att avfärda de eventuella risker införandet av grupptalaninstitutet kan tänkas medföra. Vid en första anblick ger onekligen Ontario-rapporten starkt stöd för uppfattningen att problemen med legal blackmail är mycket små, sett ur ett internationellt perspektiv. Rapporten avslöjar dock inte hela sanningen. Förlikningar som träffats på det förprocessuella stadiet ingår nämligen inte i statistiken. För käranden torde det ligga i själva utpressningssyftet att söka nå en förlikning på ett så tidigt stadium som möjligt, innan rättegångskostnaderna hunnit bli särskilt stora. Statistik av denna karaktär kan därför inte, enligt författarnas mening, tillerkännas någon avgörande betydelse i detta sammanhang.

10.5 Spärrarna mot legal blackmail – en utvärdering

Som redogjorts för ovan omges en grupptalan av en rad spärrar mot illojala förfaranden. Är dessa spärrar effektiva? Lagstiftaren menar att de svenska rättegångskostnadsreglerna utgör en effektiv spärr mot illojal processföring. Det är dock ett välkänt faktum att vardera parten normalt står för sina egna kostnader vid en förlikning. Det kan därför ifrågasättas om rättegångskostnadsreglerna i realiteten utgör ett verkningsfullt instrument i detta hänseende.

Beträffande processförutsättningarna i 8 § GrL kan konstateras att paragrafen inte innehåller någon punkt som direkt tar fasta på problem av legal blackmail-karaktär. I detta sammanhang kan dock nämnas att paragrafen även innehöll en sjätte punkt i regeringens ursprungliga lagförslag. I denna stadgades att en grupprättegång inte var tillåten om den i övrigt var att bedöma som *olämplig*.¹⁸³ Som skäl att avvisa en talan med hänvisning till rekvisitet anfördes bland annat att talan väckts i chikanöst eller annat illojalt syfte. Lagrådet anförde emellertid att det var önskvärt att kriterierna för att tillåta en grupptalan gavs en så precis utformning som möjligt.¹⁸⁴ I linje med detta resonemang valde regeringen att stryka den sjätte punkten från paragrafens slutliga lydelse. Det bör dock, som tidigare påpekats i avsnitt 5.4, noteras att 8 § GrL stadgar att en grupptalan *får* tas upp till prövning om de uppräknade förutsättningarna är uppfyllda. Regelns fakultativa karaktär gör det således möjligt att avvisa en talan på andra grunder än vad som anges i paragrafen.

GrL innehåller en särskild bestämmelse om kraven på en förlikning i en grupprättegång.

26 § *En förlikning som käranden ingår för en grupps räkning gäller, om rätten stadfäster den genom dom. Förlikningen*

¹⁸³ Lagförslag i promemorian Lag om grupprättegång, 2001-06-08.

¹⁸⁴ Prop. 2001/02:107 (bilaga), lagrådets yttrande, s. 265.

skall på begäran av parterna stadfästas, om den inte är diskriminerande mot vissa gruppmedlemmar eller på annat sätt uppenbart oskälig.

Av paragrafen går att utläsa en avvikelse från bestämmelsen i 17 kap. 6 § RB som stadgar att en förlikning i ett dispositivt tvistemål alltid skall kunna stadfästas på begäran. Före en eventuell stadfästelse har rätten förvisso att pröva bland annat om den ifrågavarande saken är sådan att förlikning därom är tillåten enligt den aktuella materiella lagstiftningen. Någon närmare bedömning av sakförhållandena i tvisten görs dock inte.¹⁸⁵

Till skillnad från regeln i RB är en förlikning i en grupprättegång underkastad en skälighetsbedömning. Regeln i GrL torde ställa stora krav på domarens förmåga att opartiskt bedöma förlikningens värde för de två sidorna i rättegången, då lagtexten inte omnämner vilka kriterier som rätten skall tillämpa vid sin bedömning av huruvida en förlikning är diskriminerande mot vissa gruppmedlemmar eller på annat sätt uppenbart oskälig. Inte heller i propositionen redogörs närmare för hur denna bedömning skall göras eller hur ingående rättens prövning skall vara. Det uttalas dock att domstolens prövning inte enbart kan vara av formell natur. Å andra sidan sägs att prövningen inte får drivas så långt att domstolens opartiskhet riskeras.¹⁸⁶ Istället för att ge anvisningar om den närmare omfattningen av domstolens prövning förefaller lagstiftaren, på samma sätt som när det gäller domstolens materiella processledning, ha överlämnat lösningen av denna fråga till rättstillämpningen.

10.6 Avslutande kommentarer

Av det ovan förda resonemanget följer att risken för illojala processer, teoretiskt sett, kan anses större i en grupprättegång än i en vanlig process. Anledningen härtill är, såsom framhållits, de incitament för förlikning som skapas främst av kärandens ökade kostnadstryck. En annan fråga är dock huruvida en grupptalan, rent praktiskt, är ett användbart rättsinstitut för en potentiell missbrukare. Legal blackmail är företrädesvis en förprocessuell aktivitet. Om tvisten går vidare till domstol stöter käranden snart på de spärrar som redogjorts för ovan. I detta läge blir fortsatt utpressning ett mycket riskfyllt och svärbemästrat förfarande. Finessen med legal blackmail är dock att målet aldrig kommer upp till någon närmare prövning. Spärrarna torde därför komma att sakna verkan avseende illojala förfaranden i det förprocessuella skedet.

---

¹⁸⁵ Se Olivecrona, *Rätt och dom*, s. 335 ff. och Lindell, *Civilprocessen*, s. 305 f.

¹⁸⁶ Prop. 2001/02:107, s. 84.

För att åskådliggöra en enklare metod för en illojal kändepart att, utanför grupptalankontexten, utöva legal blackmail gentemot svaranden kan följande exempel användas.¹⁸⁷

Som ett första led låter kändepart bilda en stiftelse som saknar tillgångar. Efter detta låter han stiftelsen stämma företaget. Därefter påstår han att det finns hundra andra individer med liknande anspråk. Slutligen ser han till att vinna uppmärksamhet i massmedierna. Genom detta förfarande slipper kändepart kravet på advokattvång samt de särskilda processförutsättningar som är förknippade med grupptalan. Vidare är kändepart inte beroende av att några gruppmedlemmar ställer upp. En eventuell förlikning behöver inte heller godkännas av domstolen. Slutligen slipper kändepart dela med sig av förlikningsersättningen till övriga gruppmedlemmar.

Exemplet ovan är naturligtvis draget till sin spets, men det visar icke desto mindre att det inom ramen för den sedvanliga processen finns större möjligheter till missbruk än vid grupptalan. En grupprättegång torde därför inte vara något att glädjas åt för en presumtiv legal missbrukare.

---

¹⁸⁷ Se Nordh, Robert, Sälmark, Marie, *Säker rättsprocess stoppar utpressning*, Dagens Industri, 29 oktober 2001.

11 Avslutning

Lagstiftningsreformer i Sverige har ytterst sällan inspirerats av de angloamerikanska rättsystemen, utan har av tradition influerats av de nordiska grannländerna eller de kontinentaleuropeiska rättsystemen. Detta gäller särskilt på det processrättsliga området. Grupptalan utgör dock ett exempel på ett främmande rättsinstitut som härstammar från just den angloamerikanska rätten. De olika rättsliga klimaten i Sverige och exempelvis USA har emellertid föranlett en representativ taleform som i flera viktiga avseenden skiljer sig från det amerikanska class action-institutet. Trots dessa skillnader torde många av de amerikanska erfarenheterna, såväl positiva som negativa, associerade med detta institut vara värda att beakta i en svensk grupptalankontext. En grupprättegång skiljer sig i flera avseenden från den sedvanliga rättegången. Detta avspeglar sig inte minst på de olika rättsliga aktörernas position och agerande på den rättsliga arenan. Som den gjorda framställningen visat innebär den nya lagstiftningen i flera hänseenden avvikelser från tidigare förhållanden. Dessa avvikelser aktualiserar möjligheter och fördelar, men även nackdelar och problem för flera av de rättsliga aktörerna.

Gruppen

I en grupprättegång inträder en för svenskt vidkommande ny aktör i rättsprocessen, nämligen gruppen. Gruppen kan enkelt beskrivas som ett kollektiv av individer med samma eller liknande anspråk. En fråga av stor relevans och med betydelsefulla konsekvenser, inte bara i den enskilda processen, gäller hur denna grupp skall bestämmas. En grupprättegång och dess följder, till exempel rörande domens rättskraft, påverkar de individuella anspråkshavarna på olika sätt beroende på hur gruppen identifieras och hanteras. Den rättsliga bestämningen av gruppen har direkta återverkningar på dess storlek och styrka. Denna bestämning kan ske utifrån två lagstiftningsmodeller, opt in respektive opt out.

Opt out-modellen innebär att de gruppmedlemmar som faller inom kärandens bestämning av gruppen automatiskt omfattas av talan såvida de inte anmäler sitt utträde. Den modell som valts för svenskt vidkommande är dock opt in. Denna modell innebär för den enskilde gruppmedlemmen att denne aktivt måste tillkännage sin vilja att omfattas av processen. En konsekvens av detta förfarande är att de medlemmar som förhåller sig passiva inte blir bundna av domens rättskraft. Passiviteten innebär emellertid att medlemmen inte kan göra gällande anspråk på de eventuella medel som kommer de aktiva gruppmedlemmarna till godo. Då denna modell inte förtar den enskilde rätten att själv disponera över sitt anspråk torde den utgöra en tillfredställande lösning på frågan om gruppens bestämning, inte minst vid beaktande av Europakonventionens krav på tillträde till domstol. En konsekvens av ett opt in-förfarande är dock att, då det krävs aktivt handlande, antalet medlemmar torde bli lägre än vid en opt

out-modell. Sett ur ett aktörsperspektiv torde denna lösning således innebära att det i många fall uppstår en diskrepans mellan gruppens ackumulerade anspråk och de potentiella anspråk som hade kunnat göras gällande i enskilda processer.

Opt in-modellen har rent lagtekniskt lösts på det sätt att den som inte inom utsatt tid anmält sig till rätten skall enligt GrL anses ha trätt ur gruppen. Denna lösning innebär att en enskild individ kan vara gruppmedlem utan att veta om det. Fram till anmälningstiden gått är det nämligen fullt tillräckligt att denne angetts i kärandens stämningsansökan. Detta är dock ett teoretiskt resonemang som inte får några efterverkningar på det praktiska planet. Det förefaller dock märkligt att lagstiftaren valt detta omvända opt out-system, när en enklare lösning hade varit att inte betrakta någon som gruppmedlem förrän denne anmält sitt deltagande. Beträffande gruppmedlemmens ställning kan slutligen nämnas att denne enligt 15 § GrL i rättegången intar en position som liknar partens.

Käranden och svaranden

Lagen om grupprättegång innebär att fler anspråk kan göras gällande i domstol. Tidigare har i många fall en potentiell kärande valt att inte driva en rättslig process, bland annat med hänsyn till den kostnad som är förbunden därmed och dess förhållande till anspråkets storlek. Systemet med riskavtal innebär vidare att käranden kan få tillgång till ombud i en utsträckning som annars inte skulle vara möjlig.

Möjligheten att driva anspråk i en grupprättegång innebär att styrkeförhållandet mellan käranden och svaranden i processen förändras. Käranden, som företräder ett kollektiv, kan utöva ett större ekonomiskt tryck på svaranden än om han eller hon agerar ensam. Det har väckts farhågor om att en kärande, med rättsligt ogrundade anspråk, skulle kunna utnyttja detta kostnadstryck för att tvinga fram en förlikning som kanske annars inte skulle komma till stånd. Lagen innebär förvisso inga förändringar i materiellt hänseende, men för svaranden kan en grupprättegång vara en fråga om att "vinna eller försvinna". Anledningen härtill är att de sammanlagda anspråken kan vara mycket höga. Grupptalan torde dock inte vara ett användbart rättsinstitut för potentiella missbrukare, då den svenska lagstiftningen innehåller ett antal spärrar mot ett sådant förfarande. Ett "hot" om grupprättegång på det förprocessuella stadiet träffas emellertid inte av dessa spärrar. Syftet med legal blackmail är just att en förlikning skall träffas i ett tidigt skede, innan en process har inletts. Ett sådant "hot" skulle i vissa fall kunna tänkas påverka svarandens incitament till en rättslig process.

En representativ process medför även fördelar för svaranden. Ett exempel på en sådan fördel är hänförlig till domens vidsträckta rättskraft i en grupprättegång. Genom att domen binder samtliga gruppmedlemmar kan i många fall processer om samma sak undvikas. Samma resonemang gör sig även gällande beträffande en stadfäst förlikning.

Domaren

GrL ställer höga krav på den enskilde domaren. För denne aktualiserar den nya lagstiftningen ett antal svåra bedömningsfrågor. Utöver de vanliga processförutsättningarna i rättegångsbalken, återfinns i 8 § GrL ytterligare förutsättningar som måste vara uppfyllda för att en grupptalan skall få föras. Dessa är i flera fall vaga till sin karaktär. Ett exempel på detta är bestämmelsen som stadgar att gruppen skall vara ”lämpligt bestämd”. Förarbetena ger föga ledning för tolkningen av denna förutsättning. En annan fråga som torde föranleda bedömningssvårigheter är huruvida talan grundas på ”gemensamma eller likartade” omständigheter. Förutom detta skall domaren i det enskilda fallet ta ställning till om grupptalan är det bästa processalternativet. För att avgöra detta tvingas domaren beakta de eventuella kostnader och den tidsåtgång en grupprättegång kan tänkas medföra. Vid tidpunkten för denna bedömning är dock gruppens omfattning inte slutligt bestämd samtidigt som parternas talan inte är utvecklad. Dessa faktorer torde medföra att domarens bedömning i detta hänseende inte blir helt okomplicerad. Andra exempel på svåra bedömningar är skälighetsbedömningen av riskavtal i 39 § GrL, prövningen av en förlikning enligt 6 § GrL och lämplighetsbedömningen beträffande underrättelser i 50 § GrL.

Förekomsten av nya förutsättningar, vilka domaren skall pröva särskilt, innebär för den enskilde domaren att denne ställs inför svåra avvägningar. Sådana regler, som tvingar domaren att avgöra frågor utifrån allmänt hållna rekvisit, är dock ingen nyhet i det svenska rättslivet. Praxis kommer efter hand att växa fram och torde underlätta domarens arbete i detta avseende.

Advokaten

Advokaten innehar en framträdande ställning i en grupprättegång. Detta följer av lagens huvudregel om krav på ombud och advokatmonopol. Dessa bestämmelser ger advokaten en exklusiv rätt att företräda kändanden i en grupprättegångskontext. De nämnda bestämmelserna utgör en avvikelse från den sedvanliga synen inom civilprocessen. Den närmsta motsvarigheten är den reglering som omger offentlige försvararen. Denne intar dock en något annorlunda ställning då denne aktör verkar inom straffprocessen.

I GrL finns en särskild bestämmelse om riskavtal. Användningen av riskavtal aktualiserar ett antal frågeställningar hänförliga till advokaten och dennes agerande, inte minst med beaktande av de krav god advokatsed ställer upp. Det bör noteras att det inte finns någon uttrycklig regel i SRGA eller RB som förbjuder riskavtal. Dess lämplighet kan dock ifrågasättas utifrån andra regler. I CCBE:s etiska regler finns en bestämmelse som uttryckligen förbjuder en typ av riskavtal, *pactum de quota litis*, som är en typ av procentavtal.

Riskavtalet, i den form det är avsett att tillämpas i en svensk grupprättegång, innebär att arvodet bestäms med utgångspunkt i normalarvodet. Det är

således inte fråga om något procentavtal. I detta sammanhang finns ett antal relevanta faktorer att beakta. Det arvode advokaten debiterar klienten skall enligt de advokatetiska reglerna vara skäligt. Användandet av den svenska riskavtalsmodellen, som utgår från normalarvodet, torde i de flesta fallen innebära att arvodesökningen innefattas i vad som kan anses skäligt. Då riskavtalet leder till att ombudet inte får någon ersättning vid förlust, eller endast en liten sådan, kan intressekonflikter uppstå mellan advokaten och klienten. Risken ligger således i detta sammanhang på ombudet. Incitament kan därmed uppstå för advokaten att agera i strid med klientens intressen, till exempel i en förlikningssituation. Mot bakgrund av reglerna om god advokatsed förefaller dock sannolikheten låg att advokaten skulle hemfalla åt ett agerande som strider mot klientintresset.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1974:77

Prop. 1993/94:147

Prop. 1994/95:123

Prop. 1997/98:45

Prop. 1997/98:102

Prop. 2001/02:107

Statens offentliga utredningar

SOU 1938:44

SOU 1978:40

SOU 1982:26

SOU 1989:14

SOU 1991:106

SOU 1993:7

SOU 1993:27

SOU 1994:14

SOU 1994:151

SOU 1995:124

Övrigt offentligt tryck

Bet. 1993/94:AU17

Ds 1993:16

Dir. 1991:59

Ju/1994/405/DOM

NJA II 1943

Utländskt offentligt tryck

NOU 2001:32

Advokatsamfundets remissyttranden

R 151/1995

R 7949/2001

Elektroniska källor

ARN www.arn.se

CCBE www.ccbe.org

Pålsson, Lennart *Revisionen av Bryssel- och Luganokonventionerna* (uppdaterad version), Lex Lundensis,
<http://www.jur.lu.se/internet/lexlundensis/lexlundensis>

Litteratur

Bentelius, Lars
Agneklev, Kristian *God Advokatsed*, 1:a uppl, Stockholm, 1998

Bogdan, Michael *Komparativ rättskunskap*, 1:a uppl, Stockholm, 1993

Svensk internationell privat- och processrätt, 5:e uppl, Stockholm, 1999

- Ebervall, Lena *Försvararens roll – ideologier och gällande rätt*, 1:a uppl, Stockholm, 2002
- Ekelöf, Per Olof *Rättegång I*, 7:e uppl, Stockholm 1990
- Rättegång II*, 8:e uppl, Stockholm, 1996
- Hassler, Åke *Civilprocessrätt*, 1:a häftet, Stockholm, 1956
- Heuman, Lars *Rättshjälp och pilotfall*, Lund, 1982
- Hodges, Christopher *Multi-Party Actions*, Oxford, 2001
- Lindblom, Per Henrik *Grupptalan – Det anglo-amerikanska class actioninstitutet ur svenskt perspektiv*, Stockholm, 1988
- Progressiv process*, Uppsala, 2000
- Processhinder, Om skillnaden mellan formell och materiell rätt i civilprocessen, särskilt vid bristande talerätt*, Stockholm 1974
- Lindblom, Per Henrik
Utterström, Thomas *Grupptalan i konsumentmål*, Stockholm, 1990, (NEK-rapport 1990:7)
- Lindell, Bengt *Civilprocessen*, Uppsala, 1998
- Olivecrona, Karl *Rätt och dom*, 1:a uppl, Stockholm, 1960
- Pålsson, Lennart *Brysselkonventionen, Luganokonventionen och Bryssel I-förordningen – Domstols behörighet samt erkännande och verkställighet av domar inom EU/EFTA-området*, Stockholm, 2002
- Schmidt, Folke *Facklig arbetsrätt*, 4:e uppl, Stockholm, 1997
- Wiklund, Holger *God Advokatsed*, Stockholm, 1973

Artiklar

- Bogdan, Michael *Kollektiva konsumentintressen i den internationella processrätten*, JT 1994-95
- Cartledge, Ed *A touch of class*, The European Lawyer, nr 10, juni 2001

- Ekelöf, Per Olof   *Anm. av Access to Justice*, SvJT 1981
- Hammarskiöld, Peder   *Konsekvenserna av en lag om grupptalan i Sverige – några kritiska synpunkter*, JT 1995-96
- Nordh, Robert
Sälmark, Marie   *Säker rättsprocess stoppar utpressning*, Dagens Industri, 29 oktober, 2001
- Press, Aric
Carroll, Ginny
Waldman, Steven   *Are Lawyers Burning America?*, Newsweek, 20 mars, 1995
- Sandberg, Catarina af   *Grupptalan enda chansen vid värdepappersskador*, Dagens Industri, 11 oktober, 2001
- Sherman, Edward F   *Group litigation under foreign legal systems: variations and alternatives to American class actions*, DePaul Law Review, Volume 52, number 2, 2002

Rättsfallsförteckning

Disciplinnämndsavgöranden

TSA 1974 s. 306

TSA 1975 s. 115 fall 30

TSA 1986 s. 68 fall 5.

Utländska rättsfall

2 All E.R. 838 (Ch. 1981)

2 Q.B. 206 (C.A. 1991).

Castano v. American Tobacco Company, 84 F.3d 734 (5th Cir. 1996)

K.B. 1021 (C.A. 1910)

Rhone-Poulenc Rorer Inc, 51 F.3d 1293, 1295 (7th Cir. 1995).